

U romanu „San o ljubavi“ autor razlaže način i putove spoznaje osobne duhovnosti koja je usko vezana za nekoga tko se kroz različita putovanja razotkrivao čitateljima sa svim svojim manama, frustracijama, strahovima, potisnutostima. Pripovjedač uvodno naglašava: „Ova priča govori o mojoj preobrazbi i ona je moja sudbina, a na neki način i svođenje računa sa sobom, pa i sa svijetom. Privučen, zagazio sam u čudesna prostranstva, kročio putovima duha i zašao u sfere koje nisu posve u stvarnom svijetu, bar ne u onom kojeg se obično smatra stvarnim, i dospio do trenutka kada se odjednom za mene sve promijenilo“.

Upravo se taj oblik egzistencijalne duhovnosti polako, mirno, gotovo fluidno razlaže kroz ovu romanesknu strukturu. Uz rub teksta prepoznaju su zametci priče o egzistencijalnim vjerskim pojmovima i istinama kao što su, na primjer, Bog, savjest, molitva, a autor u njih citatno utiskuje odgovore na pitanja čovjekova postojanja, na pitanja koja manje-više svatko sebi gotovo svakodnevno postavlja: Zbog čega moram živjeti? Zašto moram patiti? Što će biti sa mnom? Postoji li Bog? Kamo idem?

No, nije ništa manje u njoj ni ispisane duhovnosti koja govori o arhetipskim vrijednostima kao što su ljubav, istina, pravednost što je u ovima vremenima sveopće devalvacije moralnih vrijednosti gotovo endemska pojava.

Upravo se s tim svakodnevnim puninama na svojim lutanjima susreće pripovjedač u „Snu o ljubavi“, a priča se o njihovim izgubljenim vrijednostima nudi čitateljima posve nenametljivo, a oni na taj način i sami prihvaćaju bačenu rukavicu izazova i kreću u avanturu traganja za onim primarnim i iskonskim.

Preneseno sa: [Matica Hrvatska](#)

Crtice iz romana:

SAN O LJUBAVI

1.

Negdje u daljini zora navire kroz noć. Negdje u daljini nazire se novo jutro. Noć je bila beskrajno duga. Probudio sam je misleći o svemu što je iza mene, i o onome što još treba doći. Sada, nakon tolikih godina, stvari mi izgledaju nekako mnogo jednostavnije i logičnije raspoređene u vremenu. Od one silne zbrke u kojoj mi se nekad ukazivao život gotovo da nije preostalo više ništa.

Sjećam se ovakvih noći iz prošlosti, kad bih dočekaao prve zrake jutra nakon neprospavane noći misleći; -"lako jutro stiže, a s njim i novi dan, ustvari se ništa neće promijeniti. Nema za mene novog jutra, za mene ne postoji novi dan."

Da, sjećam se takvih noći. Nije sa tom zorom tada dolazilo novo sutra, već je novi dan zračio prazninom, a jedino što je remetilo samoću i tišinu mog života bila je tek moja zamisao, tek moj san.

Godine su prošle od tada i sjećanja na ta vremena još su uvijek živa, još i danas bole, ali više ne toliko kao nekada. Možda je to sve samo uspomena koja umire i više nema uporište u mom životu, jer se u njemu nešto promijenilo. Ustvari kad malo razmislim, promijenilo se sve.

Davno, u ona polusnovita vremena, kad još nisam bio toliko star da bih prestao vjerovati u bajke i još nisam bio toliko opterećen životom da bih mislio da su ledena hladnoća svijeta i zlo u ljudskim srcima jedina stvarnost koju život pruža, priželjkivao sam da doživim svoje čudesno putovanje. Zamišljao sam ga kao neobičnu avanturu, kao putovanje koje se ne odvija posve u stvarnom svijetu već zalazi u predjele mašte, u neke tajanstvene svjetove koje sam tada još držao stvarnima. A kasnije sam o tom putovanju sanjario možda i zbog toga jer mi je život pružao toliko malo da sam to pokušao nadoknaditi maštanjem o nečemu velikom, o nečemu epskih dimenzija.

Nije mi bilo jasno na koji bih se način mogao otisnuti na jedno takvo putovanje, ali bio sam siguran da u ovom svijetu postoje mjesta koja tek mu prividno pripadaju i koja su vrata u druge svjetove, u kojima je moguće doživjeti čudesne priče nalik onima iz bajke, a da se pri tome ipak ne napusti ovaj svijet, ili da ga se bar ne napusti u potpunosti, već samo jednim dijelom svoga bića.

Mnogo kasnije, nakon dâna provedenih više u boli nego u sreći, nakon mjeseci i godina koje su prijetile da odvedu u mrak jednog drugog svijeta, iz kojeg više nema povratka, ipak sam se otisnuo na svoje putovanje. Bilo je ono po svemu neobično i siguran sam da bi mnogima djelovalo nevjerojatnim. Takvi bi ga možda smatrali tlapnjom i ludošću, jer prevazilazi granice uobičajenog. Ipak, doživio sam ga i o tom putovanju govori ova priča. Želio sam je zabilježiti već i stoga što je tako nesvakidašnja, no to nije bilo tek puko bilježenje neobičnih događaja. Ova priča govori o mojoj preobrazbi i ona je moja sudbina, a na neki način i svođenje računa sa sobom, pa i sa svijetom.

Kao i sa svakom drugom pričom i ovu je potrebno smjestiti u neke okvire, prostorne i vremenske, pa ću stoga i ja to pokušati učiniti na sličan način, no svjestan toga da je to malo teže nego inače. Glavni lik ove priče sam na neki način ja osobno i tako su okviri ove priče prilagođeni upravo meni. No pokušam li odrediti trenutak u kojem ona započinje, naići ću na prvu poteškoću.

Još dosta davno postao sam svjestan toga da se čovjekov život ne može ograničiti na razdoblje između trenutka rađanja i trenutka smrti i da je život koji živimo nešto što nam je dodijeljeno. Upitao sam se tada kad je ustvari započela moja priča. Onda kada sam počeo razmišljati o životu i upitao se tko sam, zašto sam ovdje, zbog čega trpim i koji je smisao toga? Ili je to bilo u trenutku kad sam se rodio? Ili čak i ranije? Izgleda da najvažniji dio moje priče započinje onog trenutka kad sam se pritisnut životom zamislio nad važnijim životnim pitanjima. No jesu li to samo moja pitanja ili su to pitanja koja si svatko postavi u jednom trenutku svog

života? I postavljaju li ih samo ljudi koji žive sada ili su to ljudi činili oduvijek? Jesu li ta pitanja, koja smatram svojim osobnim pitanjima, svojim osobnim neriješenim zagonetkama, ustvari naslijeđena iz prošlosti i ostavština prošlih vremena, breme koje sam dobio rođenjem i ne mogu ga se osloboditi što god pokušao učiniti? Nisam li rođenjem dospio u svijet u kojem su zakoni i temelji ovog života postavljeni još u pradavnim vremenima? A život koji mi je dâan samo se uklopio u šire okvire života čovječanstva i nadovezuje se na prošlost, jer sve ono što postoji sada porijeklo vuče iz prošlosti. Sve ono što ljudi danas znaju samo su znanja koja su izrasla iz znanja iz ranijih vremena i upotpunila ih, a i moj se život nastavlja na temelje koji su stvoreni prije mog rođenja. Gdje je tada trenutak u kojem započinje moj život? Sva je prošlost svijeta na neki način dio mene i ja sam joj samo nadopuna. Ona živi u meni, djeluje kroz mene, usmjerava me i određuje iako su neki događaji iz te prošlosti tisućama godina udaljeni od sadašnjeg trenutka.

Druga poteškoća kad govorim o sebi je ta da je teško odrediti tko sam to ja. Naime, teško je točno odrediti gdje su granice ljudskog bića i ljudske duše. Je li ljudsko biće samo tijelo ili nešto više, pitanje je koje sam si nekad postavljao s nedoumicom. No sada, u ovom trenutku, ljudsko biće vidim kao mjesto susreta prošlosti, sadašnjosti i budućnosti, svijeta budnosti i svjetova sna, ovog i svjetova iznad ovog našeg, nama znanog. U čovjeka utječe sve ono što vidi, čuje i doživi, i sve to dalje živi u njemu kao slika, kao uspomena, kao dojam. U njemu živi sve ono što postoji oko njega jer se pretače u njegovu dušu, oblikuje ga i postaje dijelom njega samog. U njemu tako živi čitav svijet, pa i više od toga. U njemu žive više dimenzije, u njemu žive beskraji i vječnost. U čovjeku živi on sâm i svatko drugi. U njemu žive njegovi demoni i u njemu živi Bog. U njemu žive dobro i zlo, nebo i zemlja, sunčeva svijetlost i tama. Čitav se život pretače u njegovu dušu. Čovjek je čitav jedan beskrajni svemir, i zato je teško odrediti gdje su granice ljudskog bića i gdje prestaje on, a započinje ostatak svijeta.

No, iako se nakon ovakvog razmatranja može učiniti da je nemoguće točnije određivanje bilo kakvih granica, ipak svaki čovjek ima svoj put, svoju sudbinu. Taj put je ono s čega se ne može skrenuti, a svaka pomisao na to da je negdje u prošlosti moglo biti drugačije, da se u pojedinim trenucima trebalo postupiti na drugi način, pametnije i mudrije, i da bi život time sad bio bolji puka je tlapnja. Da se moglo ići drugim putem, išlo bi se. Da je moglo biti drugačije, bilo bi. Ono što može silno zaboljeti i djelovati neizrecivo okrutno je spoznaja da nam je sve što smo proživjeli bilo dano, i da je moralo tako biti. No želi li se ta bol nekako ukloniti, ili bar umanjiti, to je izvedivo samo na jedan način i to na taj da se pokuša proniknuti u tajnu onoga zašto je bilo tako. I ako se već desilo, ima li u tome nekog nama nevidljivog, nedokučivog smisla koji bi sve to mogao opravdati.

Nisam to ispočetka mogao razumjeti, bilo je van mojih moći, no vremenom sam počeo shvaćati tajnu te neumoljive igre života, u kojoj nam je, možda našom zaslugom, a možda i po nekim drugim, nama nepoznatim kriterijima, dano ono što smatramo svojim životom ili svojom sudbinom. Vremenom sam počeo uočavati neke logičnosti u svemu tome. Negdje u tom trenutku, bar kako ja to mogu vidjeti, započelo je moje neobično putovanje.

Ono što je bilo prije tog trenutka bili su dani i noći u kojima nije bilo nikoga i uzalud sam čekao, uzalud tražio i dozivao. Teško je bilo živjeti takav život. Prečesto je postajalo nepodnošljivo teško i zamorno. I često sam prizivao kraj. Mnogo puta sam se upitao je li moguće da će sve

tako završiti i je li to stvarnost ili neki ružan san. No nisam čekao da sve ostane na tome i tako završi, već sam tražio izlaz iz te tame. I što je tama teže pritiskala to sam više napora ulagao da pronađem put koji vodi dalje odatle. Toliko su bolno i strašno djelovali postupci meni bliskih ljudi, a poslije i drugih, s kojima nisam imao ništa, niti sam želio imati, i dani provedeni uz njih izazivali su jezu u mom srcu. Nije se činilo da postoji izlaz, nije se činilo da će svemu tome jednom doći kraj. I iz svega toga izrodilo se pitanje može li se sve to zanemariti i nadići, može li se zaboraviti i može li se pronaći sreća na ovom svijetu ili je ona tek san.

Tama, očaj, zbunjenost i razočarenja, to je bio početak koji nije obećavao svijetlu budućnost. No ipak, nedugo nakon toga počeo sam u svemu tome pronalaziti smisao i naišao na tajna znanja, drevna i moćna, koja su promijenila moj pogled na život. Bio je to nagovještaj čudesnih stvari koje su se počele događati u mom životu i početak neobičnog putovanja, na kojem su se nazirala čudesna otkrića duha, izrasla iz jezive tame svakodnevice i iz teških udaraca sudbine, koji su ubijali u meni volju za životom. Bio je to nagovještaj da se iz te tame počinje pomaljati nešto nebeski blistavo. Privučen tim sjajem zagazio sam u čudesna prostranstva, kročio putevima duha i zašao u sfere koje nisu posve u stvarnom svijetu, bar ne u onom kojeg se obično smatra stvarnim, i dospio do trenutka kada se odjednom za mene sve promijenilo.

Promjena je za mene nastupila onog trenutka kad sam dosegnuo najdublje dno, a odavde je put mogao voditi samo na gore. Iz te tame put me je vodio ka svijetlu koje se naziralo negdje u daljini. I što sam mu bliže bivao, to je ono snažnije, čistije i blistavije bivalo i sve je više razaralo onu tamu koja me je nekad okruživala, da bi me to na kraju dovelo do mjesta na kojem tame više nema, ni ispred mene, a ni iza mene, jer osvrnuvši se iza sebe, s ovog mjesta na kojem se danas nalazim više ni prošlost ne izgleda onako mračno kao nekad.

Mnogo je puteva koji vode ka spoznaji. Mnoga su učenja, mnoge tehnike i mnoge vježbe koje pomažu u traženju i nalaženju, i ne postoje oni vrjedniji i oni manje vrijedni načini, a ono o čemu ja želim progovoriti bio je put kojim sam ja osobno prošao i način na koji sam ja sebi objasnio stvari.

2.

Oči su mi se otvorile. San koji sam sanjao istopio se. Ostale su od njega tek nejasne slike. Pokušao sam pred sebe prizvati sve njegove detalje, no čini se da je od svega preostao samo osjećaj koji je izranjao iz pozadine sna, a javio se u meni onoga trenutka kad je san počeo umirati. Bio je to san o ljubavi, i na kraju o njenom gubitku. I taj se gorki okus njenog gubitka zadržao u meni i nakon buđenja. Suočio sam se s njim kad su mi se oči otvorile i kad sam postao svjestan toga da je moja sreća bila samo iluzija. Ponovo sam se morao suočiti sa svojom samoćom, kao i toliko puta ranije prilikom izranjanja iz sna. Kao i toliko puta ranije bajkovito ozračje zemlje sreće iščezlo je, a mene je opet čekao put samoće i beskrajna i bezizgledna potraga za trenutkom mira.

Uzdahnuo sam, dok je dan u meni budio gorčinu.

-Možda je bolje ne buditi se, -pomislih, -već samo sanjati i ne otvarati oči. Ili zadržati san u srcu i kad se oči otvore. Možda bi tada san obojio ovaj svijet u žive boje i ja bih u sivim ulicama

ovog grada vidio nešto čudesno lijepo. Ali kakav bi to san morao biti da oboji ulice ovoga grada i tami mog života donese sjaj?

Osvrnuo sam se oko sebe, pogledom dotaknuo svaki kutak svoje sobe i pogledao u ove zidove koji su me okružili. Unutar njih bio sam sasvim sam. Sna je u potpunosti nestalo, a i one sreće koja se na kratko pojavila u njemu, i suočio sam se sada sa drugačijim svijetom. U ovoj sobi nije bilo ničega osim samoće.

Zamislilo sam se i pokušao ustanoviti da li je ikada, i u jednom razdoblju mog života, postojalo išta osim te samoće. U mislima sam se vratio unatrag onoliko koliko sjećanja dopuštaju, do svoje pete ili šeste godine. Vratio sam se do razdoblja iz kojeg potječu moje najranije uspomene i stao ih prizivati pred sebe. Mogao sam se prisjetiti, ranije sam to već izbrojao, nekih dvadesetak događaja iz tih vremena, nekih dvadesetak slika koje i dan danas još žive u meni. Bili su to mahom neugodni događaji, a čini mi se da se ne bih ni mogao, koliko god se upirao, prisjetiti ičega drugoga doli upravo takvih stvari, i to ne samo iz tog razdoblja mog života, nego i iz svih kasnijih.

Ponovo sam sada oživio ta pradavna razdoblja. Kakvu samo moć imaju te rane uspomene. Ne napuštaju me ni nakon tolikih godina. Uvijek ostaju tu negdje, ako ne baš pred očima, a ono tek malo ispod razine svijesti, tek prividno skrivene i zaboravljene.

Prizvao sam pred sebe neke od tih uspomena i izvukao ih iz prošlosti, kojoj se ne može uteći, niti se pred njom mogu zatvoriti vrata. Prisjetio sam se onih stvari koje su me, čini se, odredile za sva buduća vremena i utvrdile put kojim se i danas krećem. A to je bio tek jedan dio mojih sjećanja, dok su druga ostala skrivena negdje duboko u meni i imala puno razorniju snagu.

Čudno je to kako se neki događaji prihvate za ljudsko biće i potajno, podmuklo i bezobzirno, iz sjene, iz nevidljivih dubina ljudske psihe, usmjeravaju sve njegove buduće postupke i osjećaje. Iz njih se rađaju svi kasniji snovi, strahovi i želje koji čovjeka vode duž životnoga puta. Čudno je to kako dojmovi koji žive duboko u mojoj podsvijesti, a većine od njih čak nisam ni svjestan, niti bih se mogao prisjetiti trenutka kada su ušli u mene, mogu odlučivati o tome što ću željeti, a što ne u životu, i odlučuju umjesto mene o svemu onom što stoji preda mnom.

Kada bih se zamislilo nad svojim životom i pokušao opisati najbitnije crte svog karaktera, u svakoj od tih crta mogao bih prepoznati ono što svoje korijene vuče iz tih davnih događaja, kojih jedva da se sjećam. To je razdoblje obuhvaćalo godine, a svelo se na kraju na svega dvadesetak izbljedjelih slika. Siguran sam da bih upravo u tim razdobljima pronašao glavne uzroke svega onoga što me je kasnije snašlo u životu. I jasno mi je sad da sam postao upravo ono što su ta davna razdoblja stvorila od mene.

Ne postoje u životu vanjska ograničenja, već se sva ona nalaze u nama samima, a od tih unutarnjih okova koji sputavaju ne postoji jača sila, jer je upravo ta ograničenja najteže ukinuti. A moji su okovi stvoreni u tim zaboravljenim vremenima, kad sam bio dijete, i kada su iz svijeta u mene pristizali dojmovi koji su stvarali uspomene. Nije tada te dojmove imalo što odbiti od mene, jer sam kao dijete bio potpuno nezaštićen i otvoren ka svijetu, ne mogavši znati što će iz njega pristići u moje biće i ostati zarobljeno u meni zauvijek, upravljajući mojom svijesću,

podsviješću i mojim nagonima u svim kasnijim danima mog života.

Ono čega se sada mogu prisjetiti iz tih maglovitih i zagubljenih vremena je to da sam zbog nečega već onda bio izložen poruzi i podsmijehu, te da su mi druga djeca često, prečesto, na gotovo sve što bih ja rekao govorili; -Vidi budale, kako je samo glup, -i da sam se zbog svega toga počeo povlačiti iz svijeta i zatvarati u sebe. Ono što se kasnije izrodilo iz toga bila je samoća i bijeg od ljudi u prostor u kojem nije bilo nikoga, i to je bilo ono što me je zarobilo i visilo nada mnom poput prokletstva sve do današnjih dana. Da, ono što je preživjelo tolike godine bila je samoća, jeziva samoća, koja pritiska dušu i ispunjava je strahom da nikada neće biti bolje. Zid te jezive, nepodnošljive i nerazorive samoće okruživao me je već od najranijih dana. I sve su se moje želje kasnije rađale upravo iz toga.

A što sam to ustvari želio? Čemu sam u životu težio? Koliko mi sjećanja sežu unatrag kroz maglu vremena, ispočetka su se moje želje vezale uz potrebu da budem sličan drugima, prihvaćen od njih i voljen. Kasnije sam želio biti odlučniji u mnogim stvarima, znati što želim i kuda idem, i znati kako to ostvariti. Želio sam sad već kao stasao i neku veliku promjenu u životu, neku sigurnost, i nekoga tko bi mi je pružio. Želio sam imati prijatelja kojeg nikad prije nisam imao. Kasnije sam želio pobjeći od svega, otići negdje gdje me nitko ne zna, i početi život ispočetka. Želio sam puno toga. No jedna je želja bila ispred svih, jedan je san bio trajniji od drugih. Bio je to san o ljubavi.

3.

Produžih nakon toga ipak dalje, da stignem do morske obale, i nakon nekih dvadesetak minuta pronašao sam uličicu koja vodi ravno do mora. Ondje sam zastao i neko vrijeme očaran gledao zalazak sunca, a zatim se polako vratio istim putem kojim sam i došao, do onog zadnjeg kamena na koji sam naišao, sa onim neobičnim znakom na sebi.

No već kad sam mu se približavao primijetih tamo dvoje ljudi, muškarca i ženu, kako stoje pred kamenom i zagledaju se u njega.

Kad su me opazili okrenuli su se ka meni.

-Dobra večer, -rekao je muškarac obraćajući mi se. -Zar u ovom kutku grada ima još nekoga osim nas dvoje?

Zastadoh kad me je oslovio i pozdravih i ja njega.

-Dobra večer. Nego, i ja se čudim što sam vas zatekao ovdje. Nisam to očekivao. Već satima lutam ovim ulicama i nisam sve do sada sreo baš nikoga ovdje.

-I nas to čudi, -dodao je on. -I mi smo malo prolutali ovuda, i iznenadilo nas je da na ovako lijepim mjestima nema nikoga. Valjda u blizini nema nikakvih znamenitosti koje bi privukle turiste, pa ih zato nema. Mi smo se malo prepustili instinktu i zašli ovamo, a i godilo nam je to što nema gužve i što možemo malo sami uživati u prizorima koje pruža ovaj kutak grada.

Nasmiješio sam se kada sam ovo čuo, jer i sa mnom je bio isti slučaj.

-Vidim da ste zastali pred ovim kamenom, -rekoh čovjeku koji mi se obratio, dok je žena uz njega šutjela. -I sâm sam naišao na njega prije malo više od pola sata. Ustvari vidio sam još dva

takva slična u blizini.

-To je valjda nekakav zdenac, -ovaj puta se i žena uključila u razgovor. -U stvari ne znam, nisam sigurna.

-Ali ovaj je po nečemu poseban u odnosu na ona dva na koja sam ranije naišao, -rekoh pokazujući im na onaj znak. -Ovaj ima na sebi neki zanimljiv lik, dvoglavu pticu sklopljenih krila. Jeste li je primijetili?

-Jesmo. Upravo smo i mi to promatrali, -reče žena, -i voljeli bismo znati što to znači.

-To bih i ja volio znati. Imam nekih zamisli o tome, ali nisam siguran. Uopće nisam siguran.

-Kakvih zamisli? -upita ovaj put muškarac.

-Mislio sam da je to možda prikaz Abraksasa. Ne znam jeste li čuli nešto o tome? Iznenada me je pogledao.

-O Abraksasu? Naravno. Mi se pomalo zanimamo za mistične teme, pa znamo što je to Abraksas. Ali zar stvarno mislite da je ovo on?

Ponovo sam osmotrio onaj znak na kamenu, ali sve što sam mogao reći bilo je;

-Ne bih znao reći sa sigurnošću, kao što već rekoh. Ali mogao bi biti. Iz jedne priče koju sam nekad davno pročitao saznao sam da u Veneciji doista postoje likovi Abraksasa.

-Mislite da smo upravo naišli na jednog od njih? -upita zainteresirano muškarac, slegnuvši ramenima. -Usput, moje ime je Michael, a ovo je Catherine.

Pružili su mi ruke i ja sam se rukovao sa njima.

-Drago mi je, ja sam John, -rekoh. -Ne znam, ali poznato mi je da indijanski vračevi Boga opisuju u obliku ptice, u obliku orla, a i ova ptica pred nama sličí orlu, pa nije isključeno da prikazuje nekakvog boga. Možda je ovo baš Abraksas. A možda bih samo volio da je to tako. Iz vlastitog iskustva znam da su mnoge stvari onakve kakvima ih želimo vidjeti i da je dovoljno nešto željeti da snaga te želje iskrivi zbilju i prilagodi je našim zamislama. Zato se čuvam donošenja ovakvih zaključaka na prečac. I to naročito zbog toga jer nema ničega što govori u prilog tome da je ovo zaista on, neka vrsta antičkog ili rano kršćanskog ekvivalenta Jin Jangu, bog koji ujedinjuje dobro i zlo u sebi, spajajući tako u jednu cjelinu ono što kršćanska teologija razdvaja na dva suprotna pola.

Na ovo me oboje iznenađeno pogledaše.

-Da, to ste lijepo rekli. Dobar opis Abraksasa. Sviđaju mi se vaše riječi, -reče raspoloženo Michael. -Vidim da ste i vi zainteresirani za mistične teme kad ste tako dobro upućeni.

-Pa, jesam pomalo, mada se ne smatram baš stručnjakom. Jedno sam se vrijeme jako zanimao za takve teme. Uхватило me je to još u tinejdžerskoj dobi, pa me držalo tri-četiri godine, a zatim sam polako prestao razmišljati o tome i počeo tražiti nove putove u životu.

-I jeste li ih našli? -upita ovaj puta Catherine.

-Ne znam, nisam baš siguran, -rekoh. -Nisam još pronašao svoj put. Ima još toliko toga što me zbunjuje, a ja više ne znam kako da se nosim sa time. Toliko je još pitanja koja traže odgovore, a ja ih jednostavno ne pronalazim.

-Eh, da. Pitanja i odgovori, -ubaci se opet u razgovor Michael. -Nije to lako. U pravu ste kad kažete da ima toliko nepoznanica i toliko nedokučivih stvari u životu.

-Da, -uzdahnuh. -Recimo samo to pitanje dobra i zla. Može li se to dvoje uopće razdvojiti? I jeste li se kad upitali što je to uopće zlo, a što dobro u svijetu koji nas okružuje? Postoji li neka

jasna definicija zla? I kako ga prepoznati, kad zlo nosi mnoga lica i naličja, i kad u životu postoji bezbroj finih prijelaza između svijetlog i tamnog, između dobrog i zlog?

-Da, zaista, -reče Michael.

-Osim toga, -nastavih, -nije li i način poimanja dobrog i zlog prilagođen nama samima, te se zlim smatra kad je nama učinjena neka nepravda i šteta, dok se za nepravdu i štetu koju mi nanosimo drugima pronalazi sto raznih opravdanja. A osim toga nije li i svaka vlast razvila sustav osuđivanja svega onoga što ide protiv njenih vlastitih interesa? Nije li nađeno višestruko opravdanje za iskorištavanje drugih naroda i njihovih bogatstava kroz povijest? I nije li uvijek pronalazhen neki plemeniti motiv koji se ističe kao razlog dominacije nad drugima, dok u njegovoj pozadini stoji najobičnija otimačina i pljačka, a u isto se vrijeme borba nekih naroda za slobodu smatra zločinom ili terorizmom. Nije li i poneki vjerski sustav pronašao način da se obračuna sa neistomišljenicima upravo proglašavajući zlim, grješnim i opasnim sve ono što se ne uklapa u njegove vlastite interese? A ti su se interesi često protezali s domene vjerskoga i filozofskog i na domenu politike, moći i stjecanja materijalnih bogatstava?

Nakon ovoga što sam rekao nastao je kraći tajac, a zatim je Michael rekao;

-Da, potpuno ste u pravu. A i ljudski su zakoni skrojeni tako da više odgovaraju onima povlaštenima, koji su ih sastavljali, a manje svima ostalima.

Sad sam ja zastao i iznenađeno ga pogledao. Nisam mislio da će se otprve složiti sa mojim riječima.

-Točno, -rekoh. -Vidim da se razumijemo.

-Eh, da, -reče sad Catherine osmjehnuvši se. -Čini se da je pokušaj definiranja dobra i zla uvijek podređen osobi s čijeg se stanovišta vrši razmatranje i da je prilagođen njenim vlastitim potrebama i interesima.

-Upravo sam i ja na to mislio, -rekoh složivši se sa njom. -I baš je zato pojam zla jednako relativan kao i toliko drugih stvari u životu. Kako onda povući granicu, kako dati točnu definiciju? Kako podijeliti ljude na dobre i zle? Ne određuje li se to posve proizvoljno u životu? Može li ljudska procjena biti valjana u ovom slučaju? I može li zlo ponekad, ako vodi nekom dobru, ustvari time imati manje loš karakter i manje loš predznak? Kako bi se čovjek mogao ocijeniti kao dobar ili zao kad je podložan promjenama i kad se mijenjaju njegov način razmišljanja, postupanja i poimanja stvari? U kojem bi se tada trenutku trebalo procijeniti kakav je on? Da li tek kad je stigao na kraj svog životnog puta? I ako iz svega zla u svijetu jednom proizađe i neko dobro, hoće li to promijeniti sliku života i sliku cjelokupnog čovječanstva? Hoće li hod čovječanstva kroz mrak tada samo biti put ka svjetlosti i novom proljeću? Je li tada i jedno djelo samo po sebi dobro ili loše, ili se ono može sagledati po svojoj vrijednosti tek po svojim posljedicama? Zato je nemoguće odvojiti na dvije suprotne polovice, svrstati na dvije suprotne strane i proglasiti svijetlim ili tamnim, odnosno dobrim ili lošim bilo koji čin, bilo kojeg čovjeka i bilo koje povijesno razdoblje.

Bila je ovo jedna od mojih najranijih spoznaja, ta nemogućnost razdvajanja dobra i zla.

-Vrlo zanimljivo stajalište, -reče na ovo Michael.

-A jednako je tako, -rekoh, -sporno poimanje dobra i zla s vjerskog stajališta, jer se zlo pripisuje Sotoni, a dobro Bogu. No ako postoji samo jedan Tvorac, on je tada stvorio sve. On je stvorio svijet i ljude takvima kakvi jesu, ili im je ostavio tu mogućnost da postanu takvi kakvi su i dao im predispozicije za to. Ako je čovjek sam postao takav kakav jeste, tada je on tvorca jednako kao i Bog, a ako je sve postalo takvim kakvo jest protiv Božje volje i ako je Bog

bespomoćan u tome da to promijeni, onda on nije svemoćan. Ako se opet sve to događa s njegovim odobrenjem, kakav je to tada Bog kojem sve ovo odgovara?

Rekao sam ovo sa ponešto ironije u glasu, jer nisam bio ljubitelj takve filozofije kao što je kršćanska, koja je prilično pojednostavila pitanje dobra i zla i time ga učinila pomalo banalnim i smiješnim.

-Da. Toliko pitanja, toliko nejasnoća, -reče Catherine, -no čini se da su potrebni drugačiji pristupi i sagledavanje stvari iz drugačijeg ugla. Ne bi li bilo prirodnije i ljudskije priznati da i dobro i zlo postoje u čovjeku i da oboje žive jedno kraj drugoga u njemu kao dio njegova bića? Nije li prihvatljivija zamisao da čovjek nije zaveden na zlo od strane drugog izvora već da ono postoji u njemu nerazdvojivo od dobra. Time zlo postaje nešto što postoji u svakome, u nekome možda manje, a u drugome više izraženo, u nekome možda više potaknuto i probuđeno od strane drugih ljudi, a u drugome malo više zatomljeno. Treba li se tada osuđivati taj dio nas ili ga treba početi promatrati iz drugog ugla? I tko ima pravo suditi o drugome kad svatko sudi onako kako njemu samom odgovara? S koje strane uopće prići tom pojmu, i ima li čovjek moć uvida u cjelokupnost svega onoga što dovodi do nekog zla, ili bar onoga što se pričinjava takvim?

I opet me je iznenadila svojim riječima, jer se činilo da se savršeno razumijemo.

-Da, -rekoh. -Može li čovjek biti Bog, ili su ljudski zakoni i ljudska procjena nesavršeni i nedovoljno mjerodavni da prosude u kojim je okolnostima neko djelo zlo, a neko dobro, i što je to ono što treba osuditi i kazniti? U nekim su religijama dobro i zlo spojeni u jednu cjelinu i smatra se nemogućim razdvojiti ih i postaviti na suprotne strane, jer i iza jednog i iza drugog stoji isti izvor i isti uzrok.

-Upravo tako. I to je stav koji i nama više odgovara, jer zvuči mnogo prihvatljivije od nekakvog proizvoljnog određivanja toga što je to zlo, a što dobro, i od osuđivanja zla koje to možda i nije, -reče Catherine na kraju.

-Znači našao sam istomišljenike u vama? Drago mi je zbog toga, -rekoh zadovoljno. -Bilo mi je drago da smo malo popričali i da sam upoznao tako zanimljive ljude kao što ste vas dvoje, ali sada bih morao krenuti natrag dok se još nije sasvim smračilo, da pronađem put do svog hotela.

-I nama je drago što smo naišli na vas, -rekoše oni.

-Možda se još sretnemo sutra, -rekoh. -Tada ću još biti ovdje, a možda se sretnemo i nekom drugom prilikom. Nadam se da ću još imati prilike posjetiti Veneciju. A sada do viđenja.

4.

Udaljio se od mene u pravcu koji sam mu pokazao. Još sam se malo ogledao oko sebe, razmišljajući na koju stranu da krenem, a zatim mi se učinilo najjednostavnijim da i ja krenem za njim. Stigao sam i ja do mosta, zastao na njegovoj sredini i zagledao se u daljinu. Obuhvatio sam pogledom nebo, obrise grada i površinu vode na kojoj su se oboje zrcalili, slijevajući se u jednu cjelinu.

-Je li ovaj dan bio samo kratkotrajno izbjivanje iz svijeta stvarnosti? -pomislih. -I hoće li nestati onako kako se san istopi nakon buđenja, ostajući još trenutak ili dva u sjećanju, a zatim iščezne, ostajući tek blijedom uspomenom?

Znao sam dobro da ću se vratiti svemu onome od čega sam uspio na tren uteći. Morat ću se ponovo suočiti sa sobom i sa svim onim pitanjima koja sam si s nemirom u srcu postavljao;

-mogu li otići dovoljno daleko da zaboravim, hoće li vrijeme ublažiti bol u mom srcu, hoće li me ikad prestati razdirati sumnje i neizvjesnost, i hoću li ikad pronaći svoje mjesto na ovom svijetu, ili ću zauvijek samo bježati? Ova pitanja ostala su visiti u zraku i tražila su odgovor. Otkad sam ih sebi prvi puta postavio, nisu me napuštala ni na trenutak. Morao sam saznati odgovor na njih, ili umrijeti pokušavajući ga saznati.

Nisam li čitavog života bježao od nečega? Nisam li se umjesto toga trebao uhvatiti u koštac sa životom i odmjeriti snage s njim?

Nekada se nada mnom nadvijala samo tama i nije se nazirao nikakav izlaz. Nije tada bilo nikoga u blizini da mi pomogne ili da me ohrabri, i ta je prošlost još uvijek bila tu. Visila je nada mnom i nisam joj se mogao otrgnuti.

Kad se u čovjeku nakupi toliko gorčine i sumnje da ne vidi ništa oko sebe i ne osjeća ništa osim boli, počinje se povlačiti u sebe i tražiti uzroke svega onoga što ga je snašlo. I tada počinje razmišljati o životu. I o smrti.

Svako pitanje koji si tada postavi vodi novom pitanju, a iz njega se izrodi niz novih, no ni jedno od njih ne vodi nekom logičnom odgovoru. Ni jedno od njih ne vodi nečemu što bi moglo bar prividno zadovoljiti radoznalost, i nigdje se iza njih ne nazire staza koja vodi van iz labirinta besmisla. Ipak, taj izlaz mora postojati. Neki izlaz negdje mora postojati.

Obuhvatih nakon ovih misli ponovo pogledom obzorje, vodu i nebo, i ovaj prekrasan grad, koji su svi skupa poprimili neku plavičasto-sivkastu boju. Gledao sam svu tu ljepotu, i odjednom je iz čitavog ovog prizora počeo izbijati neki nevjerojatni sklad. Sve je bilo na svom mjestu. Ništa ovdje nije bilo suvišno. Sve je imalo smisla i sve je pripadalo nekom tajanstvenom redu u koji se sve ovo uklapalo.

Nikad još nisam uočio ovakav sklad oblika i boja i ovakvu logičnu povezanost stvari na jednom mjestu. Kao da je neki duh lebdio nad čitavim gradom, povezujući ga u jednu skladnu cjelinu. Kao da ga je taj duh oblikovao po nekoj već unaprijed utvrđenoj zamisli, koja je mogla izvirati iz nebesa ili iz samog središta stvari, iz onoga što oblikuje događaje i redosljed zbivanja u povijesti svijeta.

Ni sam ne znam odakle mi se pojavio ovaj osjećaj, ali na trenutak sam doista svijet pred sobom vidio na ovaj način.

-Kako dojmljiv prizor, -pomislih.

Uperih tada pogled ravno pod sebe, u vodu nad kojom se mostić nadvisio, i pokušah prodrijeti njime što dublje, privučen sjajem iz dubina. Zagledao sam se u svoj vlastiti odraz koji se razlijevao na površini vode, a onda, u jednom nestvarnom trenutku, ugledah pred sobom obrise ptice sklopljenih krila. Zatim sam uronio pogledom ispod površine. Učinilo mi se tada kao da tonem, kao da propadam u te dubine. Osjećaj je bio toliko stvaran da se na trenutak svijet oko mene zamračio, a ja kao da sam uronio u neki tajanstveni mračni svijet koji se krije ispod površine pojavnosti. Na neki čudan način nisam se osjetio odvojenim od tog svijeta skrovitih dubina. Bilo je ovo više nalik nečemu drugome, kao da zaranjam u samog sebe, u dublje slojeve svoje ličnosti, u nekom polusnu u kojem se miješaju odrazi različitih svjetova. A u mračnim dubinama koje su se gubile u neprozirnoj tami počeli su se nazirati nejasni obrisi.

Nešto se u mraku kovitlalo, kao da pokušava uzeti jasan oblik. Nešto se borilo da iz bezličnosti prijeđe u svijet prepoznatljivih oblika, počelo se jasnije ocrtavati. Bilo je to nešto što se tek naziralo u mojoj nutринi i borilo se da izađe na površinu i zablista.

Ta sjena, taj nejasni odblijesak, ta misao uobličena u viziju došla je iz samog dna moje duše i bila je znak i putokaz. Kad sam ga ugledao i postao svjestan njegove nazočnosti počeo sam izranjati iz dubina noseći ga sa sobom na površinu, i nađoh se ponovo u svijetu iz kojeg sam na

trenutak utekao u sferu van prostora i vremena. Bilo je ovo baš onako kao kad sam zastao pred onim trećim kamenom, razmišljajući o iznošenju tajni iz dubine podsvijesti van na dnevno svijetlo. Na neobičan način sada sam doživio upravo takvo nešto.

Zagledah se tada ponovo u površinu vode, i gledajući u nju pred očima mi se pojavila scena jednog davno prošlog događaja, koji je dolebdio iz mračnih dubina vremena i iskrsnuo ponovo preda mnom. Sjetih se jednog svog starog znanca i razgovora kojeg smo jednom prilikom vodili. Pričali smo o životu, iznoseći jedan drugom svoje stavove o njemu. U jednom trenutku rekao sam mu;

-Što je život do tek vječna borba, tek vječita potraga i pokušaj da se nađe malo sreće i mira.

-O tome svatko ima svoje mišljenje, -odgovorio mi je.

-A koji je tvoj stav o tome? -upitah ga tada.

-Možda će ti zvučati nerazumljivo, ali iako većina ljudi misli da je čovjek u životu uvijek na gubitku, jer se nikad ne može stići do kraja puta, do toliko željene sreće i toliko sanjanog mira, ja se s tim ipak ne bih složio. No kao što već spomenuh, svatko o tome ima svoje mišljenje. A i tko bi mogao poznavati život toliko da o tome može dati ispravan sud?

-Možda onaj tko je mudar? -odvratih pitanjem na njegovo pitanje.

-A tko je mudar?

-Možda onaj tko poznaje život i ljude, -rekoh.

-A mogu li se oni upoznati?

-Potpuno možda i ne, ali dovoljno, da. Bar tako mislim, -odgovorih na njegovo pitanje.

-Onaj tko poznaje život i ljude? Ne znam, možda je zaista tako, -rekao je nakon ovoga.

-Ipak, još mi nisi rekao svoj stav o tome, -vratio sam se na svoje ranije pitanje.

-Vidiš, ja život nekako doživljavam kao vagu.

-Kako, ne razumijem, -upitah ga, čudno ga gledajući.

-Kao vagu, kao jednu neobjašnjivu, a ipak postojeću ravnotežu, -rekao je on.

-Zanimljiva misao, ali nisam je shvatio do kraja.

-Ni ja je sasvim ne razumijem, -rekao je slegnuvši ramenima, -ali ipak slutim da je tako. Ne mogu ti to baš jasno predočiti. To je više slutnja nego neka umom razlučiva misao. Ne znam, ali svejedno osjećam da je tako. Ravnoteža jedne i druge strane vage, ravnoteža jedne i druge strane života, onoga pozitivnog i onog negativnog. No ovo ti vjerojatno ne zvuči baš sasvim razumljivo.

-Baš i ne. Ali zamisao je zanimljiva, -rekoh na kraju.

Ovaj razgovor ostao je sačuvan duboko u mom sjećanju i sada sam se možda prvi puta nakon svog ovog vremena prisjetio svega.

-Da, ima u tome nešto, -pomislih, prisjećajući se onoga što smo tada jedan drugome rekli. -Ima nešto, možda i više nego što bi se isprva reklo. Ali zašto sam se baš sada prisjetio svega toga? Čudno, vrlo čudno. Kad se malo bolje zamislim, sve ovo što sam danas doživio bilo je i više nego čudno. Zanimljiv je ovo dan bio.

Sad kad sam se zamislio nad svime, nakon svega doživljenog postalo mi je jasno. Nešto se događalo u meni. Svakog trena postajao sam sve sigurniji u jedno, u dubini moga bića oblikovalo se nešto, a to nešto bila je odluka koju sam ovaj puta doista namjeravao sprovesti u djelo. Dosta je bilo lupanja glave o pitanjima poput -"zašto ovo?" ili "zašto ono?" Došlo je vrijeme da doznam što stoji iza toga -"zašto." Ako iza svih onih pitanja koja si postavljam ne stoji stvarna težnja da doznam odgovor, tada je život samo gubitak vremena, a ja sam se, eto, našao na prekretnici i odlučio otkriti što to oblikuje sudbinu. Odlučio sam otkriti postoji li neki dublji smisao iza boli i stradanja i ima li u srcu mjesta za još nešto osim za tugu. Je li život samo

besciljno lutanje ili nešto više od toga, to je ono što želim znati.

Život je u ovom trenutku za mene prestao biti bijeg i postao je put ka nečemu, i bila je to golema promjena. Doista golema, jer lakše se živi kad se zna kuda se želi ići nego kad se luta u mraku i napipava put pred sobom, i ako i napravim pomak prema naprijed, kasnije se ponovo vratim natrag na početak, izgubivši pravac. To je ono najteže u životu. Zato čovjek ne napreduje kada ne zna kuda želi stići. No onog trena kad se izbistri pred njim i kad shvati što želi, tada više nema trošenja energije na nebitne stvari i skretanja s puta.

Bio je ovo trenutak prosvjetljenja za mene, jer stigao sam do mjesta gdje život dobiva neki smisao i cilj, a bijeg se pretvara u jasnu viziju i put ka samoostvarenju.

-Nekoć sam tako, -počeh se prisjećati, -ponukan željom da saznam, posegao za tajnim znanjima i stao proučavati svete knjige tražeći odgovore, a sve što sam mogao razumjeti promišljao sam i promišljao bezbroj puta. Počeo sam tada nazirati stvari kojih ranije nisam bio svjestan. I tada su mi odgovori dolazili iz mene samoga, iz onoga unutarnjeg i skrivenog, no uplašen porukama i znakovima čije značenje nisam mogao shvatiti povukao sam se uznemiren i zbunjen. Krenuo sam, pa sam stao. Više mi je sigurnosti ulijevala odluka da odustanem od toga. Ali ta je sigurnost bila dvosjekli mač. Nešto mi je nedostajalo. Nisam bio potpun. Zastao sam na pola puta na mjestu gdje nisam mogao ostati, jer ovako nisam više bio ni na nebu ni na zemlji. Nisam imao uporišta pod nogama, niti cilja i vizije koji bi me izveli iz pakla u kojem sam živio.

Nisam više pripadao nigdje, ni svijetu ljudi ni samom sebi, i taj je osjećaj tištao i razdirao moju dušu. Zaustavio sam se na pola puta, a taj je put mogao da me sunovrati u mračne dubine ludila, ili me je mogao zauvijek izvesti iz svijeta sjena i odvesti tamo gdje blista svijetlost znanja i istine, na mjesto gdje više nema tuge i boli, gdje nestaje svaka sumnja i preostaje samo izvjesnost.

-Koliko sam još daleko od toga, od tog kraja puta. Čini mi se da do njega nikad neću stići, -pomislih na kraju.

5.

Dočeka sam i taj željno iščekivani razgovor. Bio sam primljen kod jogija, koji me vrlo ljubazno dočeka. Smjestili smo se jedan nasuprot drugome, on sjedeći prekrštenih nogu na podu, a meni je pripremio stolicu, znajući da će mi možda sjedenje u lotosovom položaju pričinjavati poteškoće jer nisam naviknut na njega. S olakšanjem sam odahnuo kad sam to vidio, jer nekoliko sam puta u prošlosti pokušao dulje sjediti u tom položaju meditirajući, tek da bih nakon kraćeg vremena shvatio da su mi noge toliko utrnule da je bilo teško ponovo se osoviti na njih. Odustao sam nakon toga od sjedenja u tom položaju, svjestan toga da on nije bio stvoren po mojoj mjeri.

Nakon kraćeg upoznavanja dotakli smo se razloga mog dolaska.

-O čemu si želio razgovarati sa mnom? -upita me jogi ljubaznim tonom.

-O više toga, ustvari. No za početak, volio bih da mi malo približite jednu misao, onu koja kaže: "Tko sva bića u svome Ja sagleda, i svoje Ja u svim bićima, oslobađa se straha."

-Zanimljivo si pitanje postavio za početak, i vrlo složeno. Nadam se da ću ti to uspjeti malo pojasniti. No najprije bih ja tebi postavio jedno pitanje. Jesi li ikad razmišljao o tome tko si to ti ustvari?

-Pa..., -započeh i zastadoh da malo promislim o ovome. -Sebe smatram osobom koja ima svoje želje i snove, i vlastitu osobnost, koja me čini jedinstvenim i različitim od drugih, kao što je

to, uostalom, slučaj sa svakim, a ne samo sa mnom.

-Vidiš, -reče on, -govoriš o svojoj osobnosti, o onome po čemu se razlikuješ od drugih, ali jesi li ikad pomišljao na to koliko su ljudi ustvari u svojoj biti slični jedni drugima?

-Sličnosti mogu pronaći, uopćeno gledajući. Ali ipak se ne mogu u potpunosti poistovjetiti sa drugima. Svi smo mi različiti. Živimo drugačijim životom, razmišljamo i osjećamo različito. Svatko od nas ima svoju sudbinu i ide svojim putem kroz život.

-Doista je tako na prvi pogled, -rekao je strpljivo i uljudnim tonom, -ali da li se u suštini baš toliko razlikujemo? Svi mi sanjamo snove o sreći, iako različito shvaćamo pojam sreće. Svi težimo prihvaćanju od drugih i sanjamo o ljubavi, i svi tražimo odgovore na pitanja koja nas muče. Svi plaćemo kad izgubimo nekog nama dragog i patimo kad nas povrijede. Nismo li svi mi ljudska bića, iako se razlikujemo po crtama lica i ponašanju?

-Da, ali to nas ipak ne čini u potpunosti jednakima, zar ne? Ne mogu reći da smo svi isti, kada to nismo, -stadoh opravdavati svoj stav, ne shvaćajući u potpunosti što mi on to pokušava objasniti.

-Razumijem na što ciljaš, -nastavio je, -ali ne gledaj u ljudima površinske različitosti. Pogledaj malo dublje, u ljudsko srce. Pokušaj sagledati bit svakog čovjeka i ono što nas čini ljudima i vidjet ćeš da razlike nisu tolike kao što si mislio. Razlike postoje, dakako, ali suština nam je svima zajednička. Svi mi potičemo od istog izvora. Svi dobivamo život od Tvorca, od onoga tko ulijeva život u svako živo biće. I nije toliko bitno što svi sanjamo različite snove, bitno je to što svi mi sanjamo. Nije važno što različito razmišljamo, ipak, svi mi razmišljamo. Nije važno što svi želimo različite stvari, svi mi nešto želimo.

-Uviđam da nismo u svemu toliko različiti, ali ipak ja sam ja. Razmišljam svojom glavom, osjećam svojim srcem i vidim svijet svojim očima. Život doživljavam na svoj način i idem kroz njega vođen svojim željama i potrebama.

-Da, ali upravo to može i svatko drugi reći za sebe, zar ne? To je ono što nas čini sličnima. U grudima svakog od nas kuca ljudsko srce, neovisno o crtama lica, boji kože ili položaju u društvu i sudbini koja nas je zadesila. Kažeš -ja sam ja. Da, ali tko si to ti? Misliš li da te kao čovjeka definira ono što osjećaš i činiš? Je li to ono što određuje tvoju bit? Vjerojatno misliš da je ono što nosiš u sebi nešto što postoji samo ondje, u tebi, i nigdje drugdje iskazano u tom obliku, oživljeno na takav jedinstven, tvoj vlastiti način, skupljeno u tvoj osobni svijet misli, osjećaja i želja. Pa ipak, reci mi, što je od onog što smatraš svojim doista samo tvoje?

-Ali ako sve to nije moje, čije je onda? -upitah zbunjeno.

-Koliko si od onoga što nosiš u sebi dobio od ljudi koje voliš, od prijatelja i članova obitelji? Koliko tvojih strahova potječe od onih koji su te povrijedili i koliko tvojih nesigurnosti proizlazi iz situacija koje ti je život donio? Nije li sve što nosiš u sebi došlo izvana? Zato, reci mi, zar čovjek nije samo odraz onoga što se ulije u njega iz vanjskog svijeta? Nije li on samo zbir utisaka koji ostaju trajno utisnuti u njegovoj podsvijesti i svijesti, a došli su iz svijeta koji ga okružuje?

-Dobro. To shvaćam. Ali još uvijek ne nazirem sasvim jasno smisao vaših riječi, -rekoh.

-U redu, evo na što ciljam. Vanjski svijet i naš osobni unutarnji svijet razdvojeni su samo tijelom u koje je zarobljen taj unutarnji svijet i sviješću o našoj osobnosti. No naš unutrašnji svijet samo je specifičan način na koji se taj vanjski svijet prelama u nama. Tako je to tijelo koje razdvaja ta dva svijeta tek prividna barijera. To tijelo je ono što nas zbunjuje i tjera nas da se osjećamo odvojenima od vanjskog svijeta. Tijelo je ono što nas izolira u naš osobni svijet. No kako bismo ti ili ja mogli biti razdvojeni od tog okolnog svijeta kad u njemu živimo. On izgrađuje naše tijelo i održava ga hranom i vodom na životu, on nas odijeva, pruža nam zaklon i snabdijeva svime što je neophodno za život. Taj je svijet toliko utkan u nas da postaje jedno sa

nama, a svako razgraničenje tek je prividno. Sazdan si od hrane koju unosiš u sebe, i sazdan si od vode. U tebi živi sve što saznaš i naučiš, i tako u sebi nosiš znanja iz davnina, i u stvari sva znanja svijeta. U sebi nosiš život koji si dobio od svojih roditelja i od onih koji su život dali njima. Tako u sebi nosiš život svih svojih predaka, i ustvari cijelog ljudskog roda, jer svi ljudi imaju iste pretke. U sebi nosiš radosti i tuge. Sazdan si od ovog svijeta, sazdan si od života, i u sebi nosiš cijeli svijet. Tvoj je duh puno veći nego što misliš. On je odraz svega što postoji.

-Gdje su tada granice ljudske duše? –upitah, još zbunjeniji nego što sam ranije bio.

-Ljudsko je biće mjesto susreta prošlosti, sadašnjosti i budućnosti. U njemu se svijet budnosti i svijet sna stapaju u jedno. U njega utječe sve ono što vidi i doživi, i sve će to nastaviti postojati u njemu kao uspomena i kao dojam, -odgovori mi on strpljivo.

-U njemu onda živi čitav svijet?

-Da, u njemu živi čitav svijet, pa i više od toga. U njemu žive beskraj i vječnost. U njemu živi on sam i svatko drugi. Tu, u njemu su nastanjeni njegovi demoni i Bog. U njemu se zrcale nebo i zemlja, sunčeva svijetlost i tama. Čitav se život pretače u njegovu dušu.

-Onda je moj duh beskrajan?

-Da, duh ti je beskrajan, iako se čini da je on samo nešto što je zarobljeno unutar tvog tijela. O tome govori misao koja kaže da u svome Ja nosiš sva bića i da ona nose tvoje Ja u sebi, jer to je jedno. Sva su bića u tvorbi života blisko povezana. Sudbine su nam toliko isprepletene i u tolikoj mjeri upotpunjuju jedna drugu da se čini da smo svi mi ustvari jedno jedino biće, sa bezbroj različitih lica. To je ono veliko jedinstvo bića koje sam spomenuo prije neki dan, kad sam te prvi puta ugledao ondje među prisutnima. Ispod svih tih lica krije se jedno te isto lice, i u svim tim grudima kuca isto srce, srce života. Jesam li uspio odgovoriti na tvoje pitanje?

-Uh da, počinjem nazirati smisao vaših riječi, ali morat ću još o svemu promisliti. No htio bih vas još nešto pitati, ako mi ne zamjerate.

-U redu, ali ne sada. Vрати se sutra u ovo isto vrijeme i tada ćemo nastaviti razgovor.

-Kako vi kažete. Hvala vam.

Pozdravio sam se sa njim i otišao natrag u pansion.

Sutradan sam se vratio u hram u dogovoreno vrijeme i zatekao jogija, koji me je očekivao. Ponovo me je primio ljubazno i ponudio mi da sjednem, a onda mi je rekao;

-Izvoli, pitaj me što želiš. Sada možemo nastaviti naš jučerašnji razgovor.

-Želio bih vas zamoliti da mi malo pojasnite o tom Duhu koji ispunjava čitav svemir, -rekoh mu, -i zašto je opisivan pomoću suprotnih pojmova: -stalan u nestalnom, nevidljiv u vidljivom, manji od najmanjeg atoma, a ujedno veći od beskrajnog svemira, daleko i blizu i slično. Što to znači? Zar jedno ne pobija drugo? Ako je u svemu, kako je onda van svega? Ako je nevidljiv, kako je onda vidljiv? To me pomalo zbunjuje, možda zato jer nisam shvatio pravo značenje tih pojmova i takvog načina opisivanja. Želi li se time samo na simboličan način nešto naglasiti, a da nije baš doslovno tako kako je rečeno?

-Doista je djelomično tako. Mogu ti pokušati objasniti, no hoćeš li shvatiti?

-Potrudit ću se.

-Kada se govori o Duhu koji je u svemu i van svega, pod tim se misli na to da Duh obitava u svakoj stvari ovog svijeta, u svakom živom biću i u svakom kutku ovog svemira. On je sve što postoji. On je sve ono što ljudski um može zamisliti i ono što čovjek umom ne može dokučiti. Taj Duh je ono što je u stvarima i što pokreće živote i sudbine. On je ono što određuje putove, uređuje svjetove i stvara život. On daje život, upravlja njime i oduzima ga. Taj Duh je svepostojanje, on je vječnost i beskraj. Svugdje je i u svemu. Neki ga nazivaju Bogom, neki

Bramanom, neki ga nazivaju suštinom stvari, prapočelom, izvorom i ishodištem svih života, putova i događaja. Iz njega nastaju svjetovi i u njemu oni nestaju. Neki ga nazivaju Apsolutom, neki jednostavno ljubavlju, neki svemirom, misleći pri tome da je materijalni svemir sve što postoji. Van tog Duha nema ničega, jer On obuhvaća sve što postoji, i sve što postoji nastaje iz njega i postoji u njemu.

-A što znači da je istovremeno daleko i blizu i da boravi nevidljiv u vidljivom?

-Kad se kaže da je istovremeno daleko i blizu, on to i jeste, jer on je svugdje. Kad se kaže da nevidljiv boravi u vidljivom, to znači da čovjek u stvarima vidi tek stvari same. Za njega je drvo tek drvo, ptica tek ptica, oblak je tek oblak, a čovjek tek čovjek. Ali iza svakog tog drveta, u svakom tom čovjeku i u svakoj ptici boravi Duh, taj Duh koji prožima sve stvari. Zato on nevidljiv boravi u vidljivom, jer ono što vidimo kao stvari i bića ustvari su Duh sam. Sve to je djelo Tvorca, njegova kreacija, iako to svojim umom tako sebi ne tumačimo. Možeš li ovo shvatiti?

-zastao je na trenutak.

Zamislilo sam se i odgovorio mu.

-Mislim da mogu.

-U redu. Da nastavim, taj Duh je u svemu i van svega, što znači da doista obitava u svim stvarima, svim bićima i svim kutovima svemira. Ali je i van njih u tom smislu da starenjem bića on ne stari i smrću bića on ne umire. On lomom nekog predmeta ne biva slomljen i nestankom neke zvijezde ne nestaje. On nadživljava stvari, bića i oblike u čijim se likovima pojavljuje. Zato je izvan vremena, jer ga vrijeme ne dotiče. Za njega prolaznost, starenje i smrt ne postoje.

-Znači, njemu vrijeme ne istječe?

-Ne, ne istječe. On je uvijek jednako star, i vječan je, jer je neuništiv. Sveprisutan je i u svemu, jer sve nastaje iz njega i jer ničega nema van njega. Stalan je u nestalnom zato jer su njegove manifestacije i oblici koje uzima podložni promjeni, ali on sam u svojoj suštini uvijek je isti.

-Ovo nisam shvatio, -rekoh, trudeći se shvatiti njegove riječi, ali bez uspjeha.

-Gledaj, put je utvrđen za sve što kreće na taj životni put, iako se ono što se dogodi na tom putu razlikuje. Svaki čovjek ima različitu sudbinu, pa ipak, svaki život podlozan je sudbini. Ni jedan je čovjek ne može izbjeći, ni izmijeniti. To je ono što je stalno i nepromjenjivo, i odnosi se na svakoga. Ono što je stalno u nestalnom je i to da je taj Duh prisutan u svemu što mijenja svoj oblik, ali mijenja se samo oblik koji je Duh uzeo, on sam se ne mijenja. Vremenom ne postaje ni veći ni manji, ni mlađi ni stariji nego što je ranije bio. Nije ni svjetliji ni tamniji. Uvijek je isti, i uvijek i svugdje prisutan. Mijenjaju se samo lica koja nosi. Promjena je samo površinska manifestacija, dok se bit ne mijenja.

-Znači, neki temeljni principi se ne mijenjaju? -upitah sad kad mi je već sve bilo malo jasnije.

-Upravo tako. Zakonitosti na kojima se postojanje temelji se ne mijenjaju. I sama suština, sama bit stvari, također ostaje nepromijenjena. Možda ti to mogu malo približiti na ovom primjeru, -nastavio je govoriti dok sam ga slušao vrlo pažljivo. -Iako si u životu prošao mnoge mijene, izgledom, po duhu i karakteru, kao i po znanju i iskustvu, iako si se mijenjao kao čovjek, ipak si to uvijek bio ti. I do samog kraja ćeš to i ostati. Bio si različit, ali svoju si ljudsku bit zadržao. Mijenjao si se površinski, ali to nikad nisi prestao biti ti sam. Ostao si misaono i emotivno biće koje sanja, ima želje i potrebe, biće koje ima svoju sudbinu i koje će jednom spoznati da je ta ljudska bit ustvari nešto mnogo više od toga.

-Možda sam ti previše toga rekao odjedanput, -rekao je na kraju. -Vjerojatno ti većina ovoga sad još nije razumljiva, ali pokušaj razmišljati o ovome i vremenom će ti sve to biti mnogo jasnije. Drago mi je da si mi se obratio i nadam se da sam ti uspio bar malo pomoći.

Shvatio sam to kao naznaku da je ovo kraj razgovora i zahvalih mu na vremenu i

razumijevanju.

-Bilo mi je zadovoljstvo. Razmislit ću o svemu ovome. Najljepše zahvaljujem, -rekoh mu opraštajući se od njega.

Rukovali smo se i rastali se. Otišao sam iz hrama pun dojmova, dirnut susretljivošću ovog čovjeka, njegovim strpljenjem i načinom na koji mi je objasnio ono što me je zanimalo. Nije mi doduše sve bilo jasno, ali mislim da ništa od onoga što je rekao nije nedokučivo ako se dobro promisli o svemu. No dobro, sad imam o čemu razmišljati. Zato je ovo bio koristan susret. Bio sam mu zahvalan i mnogo više nego što sam mu to stigao pokazati.

6.

Idućih dana uglavnom sam dokoličario, a otišao sam i do izvora rijeke i tamo proveo neko vrijeme. Posjetio sam i svoje sklonište, a zatim, pošto sam se već pomalo počeo dosađivati, odlučio sam sjesti i pisati. Počeo sam bilježiti neke svoje misli i praviti skicu za jednu kraću priču, ali za sada sam se držao toga da zapišem svoje misli, i to neke od svojih spoznaja iz mlađih dana. Pisao sam ih u obliku zamišljenog dijaloga sa jednim jogijem. Tako sam napisao slijedeće;

Sa jogijem smo mnogo razgovarali o mojim shvaćanjima neke stvari i mojim viđenjima života. Morao sam stoga prije takvog povjeravanja sabrati svoje misli i zaroniti u prošlost, sagledati ona vremena kad se u meni počela javljati neka spoznaja, i u mislima prožeti sve njene aspekte.

Počeh se tako prisjećati vremena kad sam se počeo zanimati za ove stvari. Bilo je to vrijeme kada se govorilo i pisalo samo o tome, o novom razdoblju duhovnosti koje će zavladati svijetom, o fantastičnim spoznajama do kojih ćemo doći kroz meditaciju i usredotočenost uma, o ljubavi i miru koji će postati trajno prisutni, i o promjeni koja će ponijeti ljude i izmijeniti lice svijeta. Sve to nije ni mene mimoišlo. Nisam više sasvim siguran kojim se redoslijedom sve zbivalo, ali utjecaji su do mene dolazili iz više izvora, i sa istoka i sa zapada. Dolazio sam u dodir sa zapadnjačkom ezoterijom, kao i sa učenjima s Istoka. U tom vremenu mojih prvih susreta sa duhovnošću možda je najveći utisak na mene ostavila knjiga koja je stoljećima bila prekrivena velom tajne, zapečaćena sa sedam pečata tišine. Bila je to Tibetanska knjiga mrtvih. Ova knjiga kao da je odškrinula vrata moje duše i povukla me u jedan meni do tada potpuno nepoznat svijet, zainteresiravši me za sebi bliska učenja i otvarajući mi put ka otkrivanju Upanišada, Ji Jinga i još mnogih drugih knjiga od neprocjenjivog značaja za moj kasniji duhovni rast.

Pređa mnom se nalazila duhovna riznica Istoka i ja sam zaronio u nju. Upijao sam u sebe znanja skupljena tisućama godina, i začudo, nisam morao uložiti puno napora u to. Moja svijest i moje biće nisu se opirali ovim učenjima, nisu mi ona bila toliko strana. Bio sam otvoren prema njima i ona su slobodno, bez zapreka, utjecala u mene poput rijeke. Našao sam se suočen s duhovnim naslijeđem svijeta. Bio sam začuđen njegovom dubinom i širinom. Otkrivao sam tajanstveni svijet simbola i putove k unutrašnjim svjetovima. Nalazio sam sličnosti u naizgled nepovezanim stvarima i logiku u naizgled nelogičnom. Počeo sam širiti međusobne veze i uzročnosti i van polja unutarnjeg, na veze tog unutarnjeg svijeta sa svijetom prirode i zakonima koji u njemu vladaju. Istovremeno sam proučavajući prirodne znanosti otkrivao fantastičnu logiku u njima, u kruženju tvari u prirodi, u građi živih bića i u procesima koji se u njima odvijaju, kao i u zakonima kemije i fizike. Uspoređujući spoznaje stečene u ovim oblastima s onima iz

oblasti duhovnosti počeo sam nazirati uklopljenost nas ljudi i naših života u poredak stvari. Počeo sam jasnije nazirati i vezanost svega što postoji, onog dalekog i bliskog, prošlog i budućeg, onog vidljivog i onog oku nevidljivog, kao i onog beskrajnog i onog što se da zarobiti u brojke i jednadžbe.

Možda sam sve to poimao više intuitivno. Ipak, i moje slutnje, a i stvari koje sam usvajao čitajući bile su uvijek potkrijepljene nečim konkretnim, nekim događajem koji bi potvrdio da sam u pravu. Nisam samo čitao o astralnim projekcijama, doživio sam ih. Nisam samo čitao o sudbini i prihvatio to zdravo za gotovo. Mogao sam to sebi objasniti, shvaćao sam to. Kad bih se posavjetovao sa Knjigom promjena ne bih dobio samo neodređeni odgovor koji se mogao odnositi na bilo koga i protumačiti na bezbroj načina, već sam dobivao nedvosmisleno jasne odgovore koji su točno opisivali konkretnu situaciju u vezi koje sam tražio savjet.

S druge strane, iz svog obraćanja Knjizi promjena i iz predviđanja koja sam dobivao u odgovorima, koja su se i ostvarila, mogao sam naslutiti da su budući događaji već određeni. U prilog tome govorile su i neobične podudarnosti nekih stvari koje su mi se događale. Desilo mi se tako nebrojeno puta da sam zapjevušio melodiju neke meni drage pjesme, ali tako stare da ju je već prekrila paučina vremena, i nekoliko minuta kasnije čuo bih tu istu pjesmu na radiju, prvi put nakon mnogo godina. To mi se dešavalo zaista mnogo puta, kroz nekoliko godina. Znalo mi se desiti i da sam sa sigurnošću mogao predvidjeti neki događaj. Preda mnom bi mi se u mislima odvijala neka scena, koja se zatim isti dan doista dogodila, i to upravo na taj način na koji sam ju ja zamislio. Mogao sam ponekad predosjetiti da ću sresti nekog znanca ili prijatelja, i to bi se i desilo. Sreli bismo se isti dan posve neplanirano, bez ikakvog prethodnog dogovora.

Bile su ovo tek neke od površinskih manifestacija onoga što se zbivalo u meni, i po svojoj vrijednosti posve zanemarive u usporedbi s onim bitnim, s onim što se nalazilo u pozadini svega toga i što je iz temelja promijenilo moje viđenje života. Nisam samo lagano zagrebao po površini stvari, već sam dobrano zaronio u taj tajanstveni svijet, svijet nepoznatog i onostranog, koji izmiče razumnim objašnjenjima i ustaljenim načinima shvaćanja. Dotakao sam svijet blistav u svom bogatstvu, onaj koji se nazire s one strane vremena i s one strane života i smrti. Zagazio sam u tajanstvenu rijeku koja struji ispod površine čulnoga opažanja.

Ovako sam sagledao cjelinu stvari, vraćajući se u vrijeme kad je sve to počelo i u ona razdoblja koja su zatim uslijedila, prizivajući pred sebe detalje koji su mi se sad posložili pred očima. Ukratko sam ih na ovaj način i prepričao svom sugovorniku. U jednom dijelu mog govora on je obratio posebnu pozornost na moje riječi:

-Događale su mi se i čudne stvari, -govorio sam mu, nadovezujući se na svoju prethodnu priču, -stvari kojima pravo značenje tada nisam mogao shvatiti, niti sam ih mogao poistovjetiti s bilo čime meni znanim. Trudio sam ih se zato zaboraviti i počeo sam ih smatrati zabludama uma koji je otišao predaleko i previše se udaljio od stvarnosti.

-Kakve su to stvari bile?

-Ponekad mi se činilo da gubim osjećaj prostorne distance između sebe i okoline, -rekoh, -i stjecao sam dojam da je moje okruženje nešto čemu pripadam i nešto što meni pripada, da je ono nešto što mi se čak učinilo kao produžetak i nadopuna moga bića i mog duha.

-Ovaj osjećaj mi je poznat -odvрати jogi.

-Zar ste i vi to već osjetili?

-Jesam. I kako se to dalje razvijalo? -upitao je zainteresirano.

-Izgubio sam tada ustaljenu predodžbu o prostoru i činilo mi se da su ulice, parkovi i trgovi moga grada ustvari hodnici i putovi neke drevne goleme duše. Vidio sam ih kao sastavne dijelove nečega što pripada koliko ovom, toliko i nekom drugom svijetu, koliko prolaznom,

ujedno isto toliko i vječnom, i učinilo mi se da je sve oko mene samo refleksija jednog te istog, odraz nečega što se prelama na bezbroj različitih načina, ali suštinski pripada jednom izvoru.

-Zanimljivo. Odakle su ti se pojavljivale takve misli?

-Ustvari, sve sam to vidio na takav način. Doista sam to doživio, nije to bila samo zamisao.

-No dobro. Nastavi, ovo mi postaje sve zanimljivije.

-U redu, -odvratih. -Događalo bi mi se i da sam osjećao da se tjelesno istovremeno nalazim u više svjetova, ili da se oni istovremeno nalaze u meni, i da su beskrajna svemirska prostranstva samo predodžbe koje počivaju u nama samima. Činilo mi se i da se svako kretanje i svako putovanje ustvari odvija kao putovanje unutar moga duha, dok je sam prostor nešto što je sastavni dio, odraz i zračenje tog duha.

Dok sam mu ovo govorio uspio sam obratiti pozornost na izraz njegova lica. Bio je to vrlo ozbiljan izraz. Pogled mu je bio ispitivački. Kao da je pokušavao utvrditi jesam li u potpunosti svjestan značenja svega ovoga što govorim ili mi je nešto u vezi toga promaklo, nešto što je ostalo meni skriveno, a krije se iza smisla onoga što sam mu rekao. Tako sam bar protumačio sebi taj izraz njegova lica, nastavljajući svoju priču;

-U meni je tada, -rekoh, nadovezujući se na prethodno rečeno, -rastao i jedan sasvim poseban, uzvišen i vrlo dragocjen osjećaj. Što sam više promatrao ljude to sam više uočavao njihovu neobičnu ljepotu. Ispunjavao bi me osjećaj povezanosti i neraskidivih veza između svih nas, svih bića ovog svijeta, i u meni je rasla ljubav prema svima njima.

-To je morao biti poseban osjećaj, -reče jogi ushićeno.

-Da, bio je to zaista izniman osjećaj. Nikad ranije nisam osjetio ništa slično. A ni poslije toga, osim možda još jedanput ili dvaput. Nisam znao da je moguće doživjeti nešto toliko intenzivno i toliko lijepo.

-Pokušavam si predočiti kako si se morao osjećati u tim trenucima.

-I to nije bilo sve, -nastavih. -Svijet je za mene postao čarobno carstvo bajki i plemenite ljepote koja zrači iz svakog njegovog ugla. Činilo mi se na trenutke i to da sam ovaj svijet već sav prehodao i da ga čitavog nosim u sjećanjima, da sam nebrojeno puta hodao ovim stazama i da moja sjećanja nisu samo moja već su to zajednička sjećanja svijeta i bratstva živih bića. Osjećao sam i to da je moje Ja puno više od jednog malog, krhkog i smrtnog tijela unutar kojeg su zarobljeni osjećaji i misli. Moje Ja je raslo, širilo se i upijalo svijet u sebe, nestajalo u beskrajnu prostora i beskonačnosti vremena i postajalo jedno s njima.

Jogi me je nastavio promatrati vrlo pomno.

-Ustaljeni pojmovi i shvaćanja u meni nestajali su, -nastavih. -Sve ono što sam nekad smatrao različitim u meni je tada postalo istovjetno po građi, a različito jedino oblikom. I ti oblici za mene su postali samo vanjske konture, a ono što je bilo unutar njih bilo je istovjetno onome van njih. Svakog čovjeka smatrao sam svojim bratom, i promatrajući ljudska lica na trenutke bi crte tih lica postajale toliko slične, a razlike na njima toliko neznatne da su se gubile, i u mnoštvu ljudi ja sam vidio jednog jedinog čovjeka, sa mnogo lica. Uočavao sam i neobičnu simetriju stvari. Sve što sam vidio bilo je savršeno uklopljeno u okolinu i usklađeno s njom. Čak sam u gomili ljudi i u njihovim kretnjama, položajima tijela i njihovom hodu, obuhvaćajući gomilu jednim pogledom, uočavao neobičan sklad kretnji svih njih.

-Stvari si, izgleda, promatrao na jedan vrlo poseban način, i tako si sve i doživljavao, na način koji je zaista nesvakidašnji, -dodao je jogi mojoj priči.

-Da. To je i mene zbunjivalo. Sve je oko mene poprimalo prizvuk nestvarnog, neobičnog i isijavajućeg. Bio sam očaran svijetom. U svemu i svakome vidio sam odraze svog vlastitog bića, svoga vlastitoga ja. Na trenutke mi se činilo, i to sam doista tako i osjećao, da je vječnost jedan

jedini trenutak. Stjecao sam dojam zgusnutosti beskrajna u jednom jedinom mjestu i svekolikog vremena u jednom jedinom trenutku.

Dok sam izgovarao ove posljednje riječi gledao me je pozornije i prodornije nego ranije.

-Balansirao sam na rubu dana i noći, -nastavih, -na rubu jave i sna i izgubio sam pojam o jasnoj granici između vanjskog i unutarnjeg svijeta. Nemoguće je za mene postalo moguće, neobjašnjivo je postalo sasvim objašnjivo i nešto što se samo po sebi podrazumijeva. Svaka udaljenost postala je samo zabludom i varkom oka. Sve je bilo tu, čitav svemir. Sve je bilo na dohvat ruke, oko mene i unutar mene, u ovom čarobnom svijetu iluzija u kojem su sve slike i predodžbe koje su stizale do mene iz vanjskog svijeta ustvari bile nešto što je poteklo iz mog uma. Stvarnost je postala zabludom, a iluzija i mašta postali su stvarnost. Slutnje su postale činjenice, a svi meni dotad poznati zakoni i pravila srušili su se poput kule od karata. Stajao sam unutar drugačijeg svijeta i taj je svijet bio neobično čist, smislen i lijep. Po prvi put doista sam osjetio da sam živ. Prvi put sam bio doista sretan, jer bio sam dio nečega čemu sam odavno pripadao, nečega velikog, vječnog i božanskog, što me je nosilo u svome srcu i uz što sam bio vezan sponama trajne, neprolazne, istinske ljubavi.

A jedne noći desilo mi se nešto iznimno čudno. U jednom periodu mog proširenog stanja svijesti, nakon lutanja gradom ušao sam u jedan kafić u kojem su unutrašnji zidovi bili svi prekriveni ogledalima. I nakon nekog vremena desilo se nešto zapanjujuće. Dok sam gledao u ljude oko sebe i u njihove odraze u ogledalima, osjećao sam da su oni, kao osobe drugačije od mene, samo privid. I ne samo to, već sam u jednom trenutku doživio nešto fascinantno. U svima njima vidio sam svoje vlastite odraze.

Ovim sam završio svoju misao, a on me je gledao bez riječi dok mu se na licu pojavio jedva zamjetni osmijeh.

Idući dan nastavio sam jogiju pričati o nekim svojim zamislama i spoznajama. Svojoj priči, u kojoj sam mu otkrivao pojedinosti iz svog misaonog života, dodao sam i jedan detalj koji sam smatrao neizostavnim. Bio je to moj odnos prema snovima.

-Posvećivao sam im puno pažnje, -rekoh. -Trudio sam se zapamtiti ih i odgonetnuti njihov tajni jezik.

-Jesi li ih uspijevao zapamtiti?

-Ne uvijek, ali one najdojmljivije snove sam zapamtio. Nekih od njih se i danas jasno sjećam.

-Mnogima to ne polazi za rukom.

-Meni je to nekako uspijevalo. Otkad znam za sebe oduvijek sam imao nevjerovatno bogat život u toku sna. Bio sam svjedokom čudesnih događaja i sudionikom nevjerovatnih priča. Posjećivao sam u snovima prostranstva neopisive ljepote, u usporedbi s kojima je ljudska zamisao o raju tek blijeda slika i loša kopija.

-Zvuči mi kao potpuna suprotnost onome kakav si život živio u ovom svijetu, -reče jogi, znajući da će me snužđiti ovakvom opaskom.

-Da, nažalost, -rekoh skrhanim glasom. -Život koji sam živio u carstvu snova bio je jednako bogat koliko je moj život u ovom svijetu bio opterećen ružnim događajima i bolnim iskustvima. Ako postoje rajski svjetovi, ja sam ih oplovio. Ako postoje svjetovi uzvišenog blaženstva, ja sam ih učinio svojim. Ako postoji sjaj božanskog kojem teži duša smrtnika, moja je duša bila blagoslovljena njime. Plovio sam oceanima ljepote i kupao se u jezerima nebeskih duga. Da se bar nikad nisam budio iz tog svijeta.

-Pričaj mi malo o tim snovima, -reče jogi, ohrabrujući me da mu se još više otvorim.

-Pa, jedan je san za mene bio neobično važan. U tom snu proživio sam čitav jedan ljudski

život zgusnut u skraćenu priču. Doživio sam u tom životu sve, od djetinjstva, preko mladosti i zrelog doba do starosti i smrti. Bio je to tuđi život, nije imao ničega zajedničkog s mojim proživljenim iskustvima. I kada mu je došao kraj, kad je došlo vrijeme za napuštanje ovog svijeta, taj netko čiji sam život proživio u snu, lebdeći kroz prazninu, kroz tminu bez prostora, vratio se natrag u novi život.

-I ponovo je sve krenulo iz početka?

-Da. Ponovo sam hodao ovim svijetom gledajući ga očima nekog drugoga, a ipak su to bile moje oči. Ponovo sam proživio čitav taj život, sada u malo drugačijoj ulozi, u drugačijem okruženju i izmijenjenim okolnostima. Ponovo sam prolazio kroz djetinjstvo, mladost i zrelo doba, i opet sam napustio ovaj svijet.

-Ali to nije bio kraj? -upita jogi kao da već zna odgovor.

-Nije. Bio je to tek novi početak i klica novog života. I sve se opet ispočetka odvijalo na drugačiji način. Opet sam proživio taj život u skraćenom trajanju. Pa ipak u snu se sve činilo beskrajno dugotrajnim, kao da u tom svijetu vrijeme teče na drugačiji način.

-Kao da se u jednom snu može sazdati čitava vječnost?

-Tako nekako. I priča se dalje odvijala. Nizali su se novi životi, nizale su se različite sudbine, rođenja i smrti, odlasci i dolasci, i sve se činilo kao bez početka i kraja. Priča se činila beskrajnom, život se činio nepresušnim, a ljudska duša besmrtnom. I u tom neprekinutom nizu, u tom životu koji se stalno nastavljao ispisivala se povijest cijelog ljudskog roda.

-Bio je ovo impresivan san, -dodao sam na kraju, -puno raznolikiji i bogatiji detaljima od ovih nekoliko riječi kojima sam vam ga pokušao opisati, i njegovo je značenje za mene bilo presudno. Ono o čemu sam razmišljao i o čemu sam čitao, kao i ono što sam ranije mogao tek naslutiti s određenom dozom nevjericice u sebi sad mi se tako živopisno ukazalo.

-Razumijem što želiš reći. Ovu priču o odlascima s ovog svijeta i dolascima na njega doživio si kao svoje vlastito iskustvo i osjetio kao svoj vlastiti put, ne kao izvanjski promatrač već kao izravni sudionik u toj vječnoj seobi.

-Upravo tako. Čudesan je bio osjećaj napuštanja ovog svijeta, lebdjenje duše u praznini bez prostora, u svojoj vlastitosti, i povratak. Čudesan je bio osjećaj nepoznavanja straha od vlastitog poništenja, kao i izvjesnost kojom se osjeća i zna da se put nastavlja. Nije bilo straha i tuge. Bio je to osjećaj pripadanja svijetu, osjećaj privučenosti duše izvoru i pomirenje s onim što se ima proći.

-Što se tiče sna koji si mi prepričao, takav san bi svakome dobro došao. Nekim se ljudima više toga otkriva u snovima nego u svijetu budnosti, -reče na ovo jogi.

-Moguće. I taj svijet snova za mene je bio jednako stvaran kao i ovaj. I jedan i drugi svijet za mene su bili sastavni dijelovi mog života, oba jednako važna. Duša mi je plovila i jednim i drugim. Iz ovog svijeta duh bi mi kliznuo u onaj bajkoviti svijet s one strane stvarnosti. Uplovio bih u drugačiju stvarnost, zašao u daleka prostranstva unutaršnjeg svemira, a kad bih se probudio u ovom svijetu sanjao bih drugačije snove i gledao drugačiji svijet drugačijim očima.

-Kako je tanka linija između ovih svjetova! -odvratilo mi je na ovo jogi ozbiljna lica. -Kako je nejasna granica povučena između njih! Gdje prestaje jedan, a počinje drugi? Tko bi znao gdje prestaje stvarnost, a počinje san?

-Da, tko bi znao? Kad sam se probudio iz tog sna sve je u meni još postojalo tako živo. Nisu ostali samo djelići sna i tek poneka nejasna slika. Ovom snu nisu se zagubili kraj i početak kao ostalima, koje zbog toga nisam mogao shvatiti u cjelini. Sjetih se tada koliko sam toga tokom svog života donio sa sobom iz svijeta sna. Koliko je to samo dragocjen dio mog života bio. Koliko me oplemenio taj beskrajno velik svijet, taj čudesan kutak moje duše. Uvidjeh tada da

sam doista bio u pravu nekada kad sam slutio da je svijet sna jednako stvaran kao i svijet budnosti. U oba se živi i postoji. Oba ta svijeta moj su dom i moje utočište, i u oba postojim jednako stvarno, ili jednako nestvarno. Ono što nekad nisam znao o životu i o smrti činilo je da ne primjećujem koliko je stvaran svijet sna, odnosno koliko je nestvaran svijet budnosti, nestvaran jer ga nisam mogao vidjeti onakvog kakav on uistinu je. Jer život u ovom svijetu je prolazan kao san, ali kao što u svakom novom snu živimo novu priču kad prethodnoj dođe kraj, tako se i život nastavlja, uvijek se iznova obnavljajući. Zato mi se ponekad tako živo činilo da je život san, a u snu mi se ono sanjano činilo tako stvarnim.

Naredni su dani, kao i nekoliko proteklih, bili dani u kojima sam nastojao što potpunije rekonstruirati razvojni tok svojih spoznaja, da bih jogiju što vjerodostojnije predstavio svoj unutarnji svijet. Tako sam mnogo vremena provodio vraćajući se u mislima u prošlost i sažimajući vrlo pomno, u nekoliko biranih riječi i dobro osmišljenih misli, razdoblje svog života koje se protezalo na nekih desetak godina.

Ukratko sam sad sažeo misli koje su me zaokupljale kao mlađega i koje su u velikoj mjeri utjecale na moj način razmišljanja, a bile su to usporedbe koje sam pronalazio među naizgled nepovezanim stvarima. Pa ipak, koja stvar na svijetu nije povezana s drugom, a na taj način i sa svim ostalima?

Ispričao sam mu kako sam nekad počeo u svemu oko sebe uočavati neke principe koji se svugdje ponavljaju. Uočio sam to u smjeni dana i noći i smjeni mjeseci i godišnjih doba.

-Kad zima zakuca na vrata i prekrije svijet svojim velom, -govorio sam mu, -započet će godina svoj pohod, mijenjajući se iz mjeseca u mjesec, iz jednog godišnjeg doba u drugo. I ta mijena opet će se završiti zimom. I opet će se sve vratiti i početi ispočetka, kao što će svaki dan u godini počinjati izlaskom sunca i zatim prepustiti noći vladavinu nad svijetom, da bi se idućeg dana sve ovo ponovilo. Ova promjena uvjetovana je kretanjem Zemlje oko Sunca i njenim okretanjem oko sebe same i ponavljati će se dok ima Zemlje i Sunca.

Napravio sam malu stanku, očekujući da će mi nešto reći na ovo, no on je šutio, pa sam nastavio svoju misao;

-Životni put svakog bića sličan je ovom putu. Biti će to put od rođenja do smrti, pa do novog rođenja. Biti će to potpuni ciklus obnavljanja. Sve će krenuti ispočetka istim putem, neprekidnim nizanjem rađanja i smrti, odlazaka i povrataka, poput smjene dana i noći i poput puta koji započinje zimom i ponovo se vraća tamo gdje je sve i počelo. Ta smjena dana i noći koja traje unedogled, i smjena godišnjih doba i godina, koja se pretvara u stoljeća i tisućljeća, ciklus je koji nas ipak ne nadživljava. Ako je smrt tek prividna i ako nakon nje slijedi novi povratak, onda smo i mi uključeni u taj vječni tok i jedno smo s njim. Tada ni našem životu nema kraja, jer svaki je kraj tek klica novog početka, koji tako prerasta u vječni put, u nešto što se nikad ne poništava.

-To vječno kruženje, -rekoh, -taj vječni ciklus ponavljanja ono je što se odvija u čitavom materijalnom svemiru, kao i u našem svijetu, od razine atoma i njihovih sastavnih dijelova pa sve do sunčevih sustava i galaksija, očitavajući se u kretanju nebeskih tijela. U organizmu živih bića uvijek se na isti način odvija mijena tvari unutar tijela, na staničnoj razini i između organa, kao i kolanje krvi i stvaranje energije. Vječito se istim smjerom Zemlja okreće oko sebe, i Mjesec oko Zemlje, rijeke vječito teku istim smjerom, struje u oceanima i morima struje istim putovima i vjetrovi idu svojim ustaljenim stazama. Sve se ovo ustvari svodi na jedno; za sve što postoji vrijedi isti princip. Sve ima svoj utvrđeni put koji se svodi na kruženje i sastoji se od odlaska, povratka i novog početka. To vječito kretanje ispočetka na taj način stvara beskonačni put. Svemir je beskrajno velik, ali je svaki njegov dio građen na istim principima, a oni su

sazdani već i u atomu.

Jogi je gledao u mene onim svojim ozbiljnim pogledom koji je mogao značiti da se u potpunosti slaže sa mnom, ali i to da lupetam bez veze. Ponekad bi mi jednostavno više pomoglo kad bi rekao nešto, umjesto što me tako promatra.

-Nije li savršenstvo upravo u jednostavnosti? -dodao sam. -Nisu li principi ono što se ponavlja u svemu? Nije li to ono što vezuje stvari, ono što izjednačuje različito, svodeći tako sve što postoji na iste zakonitosti? -upitah na kraju.

-Može biti da jeste, -reče on.

7.

Tjedni su prolazili ujednačenim tempom, ni brzo ni polako. Nisam imao kuda žuriti, pa sam se mogao potpuno opustiti i početi živjeti jednim drugačijim ritmom. Život mi nije bio bogat uzbuđenjima i događajima, ali je bio bogat sadržajem. Ono što sam počeo pronalaziti kroz takav život bio je mir. Jedna stvar nije me napuštala već duže vrijeme. Bila je stalno prisutna, a to je bio način na koji sam doživljavao svijet oko sebe. Taj je svijet bio divan. No cijelo vrijeme tražio sam još nešto. Nešto me kopkalo iznutra, a nisam mogao dokučiti o čemu se ustvari radi.

Pokušao sam stoga pročešljati svoje misli i potražiti razlog svog nespokoja u svojim uspomenama, misleći da je razlog emotivne prirode, no tu ga nisam našao. Tada pomislih da je to nešto filozofske prirode i da postoji nešto što želim dokučiti, ali nisam posve siguran što je to.

Jednom sam se tako, promatrajući svijet oko sebe, zapitao:

-Zašto je ono što je promatrano iz jednog ugla lijevo od nas, kad se okrenemo na drugu stranu sad odjednom s naše desne strane? Zašto je ono što je promatrano iz jedne perspektive visoko, a to isto promatrano iz druge perspektive postaje nisko? Ono što je veliko u usporedbi s malim postaje malo u usporedbi s nečim još većim, a ono što je gledano izbliza ravno postaje oblo gledano iz svemirskih visina. Stvari koje su nekome važne u životu nekome drugome posve su nevažne, i što nekome predstavlja nepremostivu prepreku to je za drugoga obična igrarija.

Postadoh tako svjestan relativnosti stvari i pojmova, jer jedna te ista stvar može imati različit značaj u različitim situacijama. Nije li tako svaka razlika i svaka suprotnost samo nešto što nastaje uglom gledanja na stvari? Tko bi shvatio je li različitost samo proizvod naših umova, je li suprotnost samo djelić istine, jer krenem li na istok stići ću na zapad, i krenem li na sjever stići ću na jug. Tako su suprotnosti ustvari jedno te isto, jer dolaze iz istog izvora i vode istom ishodištu, i tu nestaje razlika među njima. Rodim li se umrijeti ću, umrem li ponovo ću se roditi. Svaka stvar vodi svome ishodištu, a ona je novi početak. Svaki život ima svoj put, a nijedan put nije slučajan. Ono što je gledano izbliza nevezano, gledano izdaleka postaje logična i nedjeljiva cjelina, kojoj se detalji iz blizine ne mogu obujmiti i povezati u jednu sliku.

Tada shvatih što je ono što čitavo vrijeme tražim. Tražio sam vezu među stvarima. Tražio sam izvor, zajednički početak i ono što sve obuhvaća i veže u jednu cjelinu.

Ispričao sam sve ovo jogiju, na što mi on nije ništa rekao, već se samo duboko zamislio.

-Ne znam, ne znam... -reče.

To je bilo sve što je rekao, no drugom prilikom podsjetio me je na ovo što sam mu rekao i sam me naveo na razgovor o tome.

-Jesi li ikad razmišljao o Bogu? -upitao me je, mada se meni to nije činilo vezanim uz onu moju priču od prije dva tjedna.

-Pa, od svoje rane mladosti razmišljao sam o Bogu, -rekoh mu. -Ispočetka sam prema svemu tome imao odbojan stav pun nepovjerenja, tražeći uvijek neku nelogičnost u onome što sam

slušao o njemu i o vjeri općenito.

-Kako to? -upita jogi.

-U to vrijeme nikako nisam mogao prihvatiti vjeru u apsolutno biće, u svemogućeg, onog koji sve vidi i zna i upravlja svime, kao ni vjerovanje u to da iza smrti može postojati još nešto.

-Pa su ti sve ove stvari vezane uz vjeru djelovale besmisleno? -dodao je.

-Da. Smatrao sam da su ljudi vjerovali u život nakon smrti jer su nakon života punog patnji morali vjerovati da ih očekuje neka nagrada, nekakav raj, da bi mogli lakše trpjeti i da bi dali neki smisao svom životu. Sve me je to izuzetno iritiralo, jer sam smatrao da se smisao života mora pronaći u životu samom, a ne u životu nakon smrti.

-Ali i život nakon smrti je život, zar ne? -reče jogi, iznenađen ovom mojom tvrdnjom.

-Da, sada to mogu prihvatiti, -rekoh, -ali onda nisam mogao. Glavni argument koji sam imao protiv religije bile su sve loše strane Crkve kao institucije i njena loša djela kroz povijest, poput vjerskih ratova i inkvizicije. Smatrao sam da je vjera samo krivotvorina i izmišljotina uz pomoć koje se skupina ljudi kroz povijest uspjela domoći bogatstva, ugleda i moći predstavljajući se Božjim izaslanicima na zemlji i tumačima njegove volje.

-Ponekad si malo preoštar, zar ne misliš da je tako? -reče on sa blagim osmijehom na usnama.

-U to sam vrijeme tako shvaćao vjeru, a ne kao potvrdu Božjeg postojanja –rekoh, potvrđujući mu klimanjem glavom da sam zaista tako mislio. -Nisam ni pokušavao prodrijeti u sadržaj i u poruku vjere, već sam vjeru samu poistovjećivao s njenim predstavnicima, i to uglavnom onima koji su tu vjeru ukaljali pred očima svijeta, zanemarujući time jednu njenu bitnu dimenziju.

-I to vrlo bitnu, rekao bih, -nadodao je jogi ovome što sam rekao.

-Slažem se. Jednu stvar smatrao sam naročito naivnom i djetinjastom, jer se uvijek kao suprotnost Bogu spominjao Sotona. To sam smatrao izuzetno pojednostavljenim i priprostim pokušajem da se shvati pojam dobra i zla. Tako su stvorena dva lika, dvije potpune suprotnosti koje su išle u različite krajnosti; Bog, oličenje svjetlosti, čistoće i dobrote, i Sotona, gospodara zla i tame. Dok su dobri ljudi bili sljedbenici jednog, a zli sljedbenici onog drugog.

-Ovo doista zvuči malo pojednostavljeno, -reče jogi složivši se sa mnom.

-Najviše me je, -nastavih, -ljutilo što se kao smisao života i vjere uopće smatralo iskupljenje patnjom. Koliko čovjek treba patiti da bi se iskupio? -mislio sam. I što je s onima koji ne izdrže iskušenje i pod pritiskom života skrenu s puta? Što je s onima koji si pod takvim pritiskom oduzmu život, popustivši pod teretom ljudske zlobe? Takvi više nisu dobri Bogu, a oni koji su tome doprinijeli ne podliježu nikakvoj odgovornosti. I zašto Bog ljude provodi kroz tako teška iskušenja kad nisu svi dovoljno jaki da ih izdrže? Kako onda netko može reći da smo svi jednaki pred njim? Sve ovo zvučalo mi je poput loše smišljene priče koja nema veze sa stvarnošću, i uz sve ovo ja sam se počeo priklanjanje jednom drugačijem shvaćanju, koje mi je bilo puno bliskije i prihvatljivije.

-I tako si naišao na Upanišade i Tibetansku knjigu mrtvih?

-U stvari prvo mi je u ruke došao Ji Jing i nekako sam tada počeo vjerovati u sudbinu, ali ne na taj način da je u životu sve unaprijed određeno, već da je sudbina niz uzročno posljedičnih odnosa koji mogu ići u više smjerova. Smatrao sam, naime, da se neka stvar može desiti ako postoje uvjeti za to, ali i ne mora. Vjerovao sam da je, da bi se nešto ostvarilo, potrebno biti aktivan, usmjeriti svoja nastojanja u određenom pravcu i boriti se za ostvarenje željene stvari, te će se ona i ostvariti. Dok s druge strane, budemo li pasivni i mislimo li da je dovoljno čekati da se nešto desi samo od sebe, tada se to ni neće ostvariti.

-Vidim da tada još nisi vjerovao da će se ono što se mora desiti ionako desiti.

-Tada još nisam. No da se vratim onome o čemu sam počeo pričati. Smetalo me je to što

kršćanska vjera odlazi u krajnost veličajući dobrotu, vrlinu i bezgrešnost, a zlo i one koji mu se predaju osuđuje na vječni pakao. Mislio sam, -Nitko nije savršen. Svaki čovjek ima i vrlina i mana, i dobrih i loših strana. Zašto onda isključivati mane i osuđivati ih? Puno više mi se dopala izreka da u svakom dobru ima zla i u svakom zlu ima dobrog, da jedno bez drugog ne može postojati i da jedno o drugom ovisi. Blizak i sličan toj ideji bio mi je i Abraksas, bog koji ujedinjuje božansko i demonsko u sebi. Pošto svaki čovjek ima i dobrih i loših strana, one se moraju upoznati, shvatiti i sjediniti u jednu cjelinu da bi se njima moglo ovladati.

-I kako se to dalje razvijalo?

-U dodiru s Ji Jing-om u mene se vremenom uvukla misao da slučajnost ne postoji i da je budućnost, ako se može točno predvidjeti, ipak već unaprijed određena. Naročito me se dojmila činjenica da svega 64 heksagrama mogu odgovoriti na sva pitanja koja se upute Knjizi promjena i da se ovi odgovori odnose na sve ljude koji su ikad živjeli na ovom svijetu, kao i na one koji će tek doći. To me je navelo da pomislim da postoje univerzalni zakoni po kojima se život odvija i da su oni primjenjivi na svakog čovjeka, a pitanja koja se tiču jednog čovjeka, kao i odgovori na njih, na neki se način tiču i svih ostalih ljudi.

-Lijepo si ti to zamislio. Ponekad me doista iznenadiš, -rekao je oduševljeno.

-Hvala.

-Čitajući i druge knjige, -govorio sam dalje, dodajući ranije rečenom, -knjige o istočnjačkoj filozofiji i istočnjačkom shvaćanju života, došao sam u dodir s idejom o ponovnom rađanju. Sve je to bilo u suprotnosti s vjerskim zamislima koje sam prije toga poznavao. Ipak, i u svim ovim knjigama spominjao se Bog, Tvorac, Kreator svijeta i života. Iz sasvim suprotnih stajališta o životu i smrti, o smislu života i o njegovim principima možda bi se dalo zaključiti da one na neki način pobijaju tvrdnju o tome da Bog postoji, ali to nije tako. Shvatio sam da one samo daju jedan drugačiji prikaz, drugačije objašnjenje i viđenje Boga, i to ne nekog drugog Boga, u kojeg vjeruju samo ljudi s Istoka, već onog istog Boga, jednog i jedinog, koji je zajednički svima nama koliko god da se razlikovale naše predstave o njemu. I tako sam nekako i ja počeo vjerovati u Boga, mada još uvijek nisam bio načisto s tim jesam li u potpunosti za ili još uvijek pomalo protiv te ideje. Još uvijek sam nalazio jednaku količinu argumenata i protuargumenata za to svoje vjerovanje.

-A kada se to promijenilo?

-Možda je trenutak koji je to promijenio bio razgovor s jednim poznanikom koji me jednom prilikom upitao što mislim o tome zašto se vjerovanje u Boga održalo toliko tisuća godina. Tada mu to nisam rekao, ali sam kasnije sebi odgovorio na njegovo pitanje na ovaj način, -Možda zato što Bog ipak postoji. Time sam prešao onaj prvi, možda najveći i najteži korak, od osobe koja odbacuje svaku mogućnost u postojanje sudbine, Boga i nečega što ipak ostaje nakon smrti ka osobi koja prihvata mogućnost da to ipak nije samo isprazna priča.

-Da, bio je to doista veliki korak. Mnogi ga nikad u životu ne učine, jer se ne odvaže na njega, -reče joci klimajući glavom.

-I stvari su se tada, -nastavim, -počele dalje razvijati i nadovezivati jedna na drugu. Sudbina je tako za mene prestala biti nešto što se može, a i ne mora desiti, jer je to jednako slučajnosti. Detaljno proanaliziravši svoj život uvidio sam koliko se različitih stvari moralo poklopiti da bi se bilo koji događaj mogao desiti i da su uzroci dešavanja tog istog, kao i svakog drugog događaja toliko duboki da tu slučajnost jednostavno nije mogla imati baš nikakvog udjela. Svako zbivanje vuklo je korijen iz bezbroj drugih, međusobno isprepletenih stvari i proizlazilo je iz samog ustroja svijeta i života. Tako sam počeo vjerovati da je svaki, pa čak i najsitniji detalj u životu proizašao iz nečega što je imalo svoje korijene u događajima koji su se odvijali prije tko zna koliko tisuća

godina.

-To je zaista tako. I to je nešto što umnogome mijenja sliku samog života u našim očima.

-Da. Život je taj koji je ispleo niti naših sudbina, i svi ljudi utječu jedni na druge. A sve ljudske sudbine toliko su isprepletene i međusobno usklađene da se čine poput djelića jedne velike slagalice, djelića koji se savršeno uklapaju i koji svi skupa tvore sliku života samog. Tako sam i ja počeo vjerovati u Boga, no moja zamisao o njemu još je uvijek vrlo nejasna.

-Zanimljiva priča, -ustvrđi jogi.

-Ovo sam ispričao jer bih volio znati više o njemu. Tko ili što je on? Je li on osoba, tjelesno biće, je li duhovna ili fizička veličina? Ima li on oblik i kakav je to oblik? I kakva je njegova veza s nama? Mogu prihvatiti misao da je Bog bio uzrok i početak stvari, da su iz njega nastali svijet i cijeli svemir i da je život potekao od njega, ali gdje je on sada? Zašto nas je prepustio sebi samima? Zašto je svijet predao u naše ruke i dozvolio da ga toliko izmijenimo?

-Misliš da nas je stvorio, a poslije nas napustio? Ali nije nas napustio. I sada je ovdje, svuda oko nas.

-Ako je tako to bi značilo da on vidi sve ono što se na svijetu događa i da je suglasan sa time?

-Ti potičeš iz svijeta u kojem postoje ljudi i Bog, u kojem postoji nebeski sklad i zemaljski nesklad, i Božji zakon s jedne strane i čovjek koji je njegov sljedbenik ili prekršitelj s druge strane. U svijesti ljudi iz tvog dijela svijeta dobro potiče od Boga, a zlo od čovjeka. Kod vas se svijet vidi izdvojenim iz apsolutnog zakona i čovjek i Bog nešto su što ne ide skupa, jer razlika je prevelika. Jedan je oličenje savršenstva, a drugi oličenje slabosti i grijeha. Kod vas se govori o Njemu i o Nama, ali ne postoji On i ne postojimo Mi. Postoji samo Jedno, veliko jedinstvo stvari i bića, veliko Jedinstvo koje obuhvaća sve što postoji. No mislim da znam bolje mjesto za nastavak ovog razgovora, -reče jogi. -Idemo opet na ono jezero, u pećinu, pa ću ti tamo reći sve što ti imam za reći, u redu?

-U redu, -složih se sa njim.

Tako smo i napravili. Propješačili smo opet kroz šumu, preplivali jezero, zaronili u njega i izašli u podzemnu pećinu. Ovo je doista bilo poticajno mjesto za razgovore kakve smo mi vodili. Ovdje sam se osjećao puno bolje nego u onoj kolibi. I nekako su mi misli ovdje bile puno bistrije i lakše sam razumio ono što mi je jogi govorio, kao da je ovo mjesto imalo neko magično svojstvo da potakne um i intuiciju da bolje prorade.

-Govorili ste mi o velikom jedinstvu stvari i bića. Kako da shvatim to jedinstvo? –upitah, nadovezujući se na naš prethodno započeti razgovor. -Da li se ono odnosi na sve ono što sačinjava život i povezuje bića u jednu cjelinu, jer svi su ljudi, pa i sva ostala bića na neki način neophodna jedna drugima i upućena jedna na druge, i time povezana?

-Da, ali život obuhvaća i više nego što misliš, on ne obuhvaća samo živa bića.

-Mislite na to da obuhvaća i neživu tvar?

-Živa bića i neživa tvar samo su na prvi pogled nespojivi, -rekao je mirno.

-Mislite da to nije nešto što je strogo odijeljeno? -nastavio sam insistirati.

-Upravo to. Promotri nas ljude. Živimo, krećemo se, razmišljamo i osjećamo, a naša tijela ipak su sastavljena od čestica materije, vode i kemijskih elemenata. Gdje je tada razlika? Koji dio nas je tada živ, a koji neživ? Može li se tu povući granica?

-Čini se da ne može.

-Može ti se učiniti da zemlja po kojoj hodamo nije živo biće. Možda i nije, ako je uspoređuješ s nama. Pa ipak, sav život na ovom svijetu na neki način izrasta iz nje. Iz nje rastu biljke, trava i drveće. Zemlja hrani nas i druga bića. Možda misliš da voda nije živo biće, ipak, bez vode ne bi bilo života. Ni bez zraka. A kad umiremo i naša se tijela vraćaju u zemlju.

-Tada imamo pogrešnu predstavu o tome što je živo, a što nije?

-Tako nekako. Živa bića bez materije ne mogu postojati. Sve na ovom svijetu je povezano, sve ovisi jedno o drugome. Voda, zemlja i zrak, biljke, životinje i ljudi nisu tada nešto odvojeno već nešto što postoji jedno zbog drugoga i zahvaljujući onome drugome. Ovaj svijet, sa svime što na njemu postoji, jedna je jedinstvena cjelina, jedan jedinstveni sustav, jedno tijelo i jedno biće. I ne samo ovaj svijet, već cijeli svemir i svaki oblik postojanja u njemu.

-Kad malo razmislim, mogu se složiti s tim, -rekoh. Sve ovo što je rekao činilo mi se na svom mjestu.

-Rekao si da je Bog bio uzrok i početak svega, -nastavio je. -U pravu si. Bio je uzrok i početak svega, ali ne samo početak. Može ti se učiniti da je Bog stvorio samo prve ljude, pa su se stvari dalje odvijale same od sebe. Čini ti se da mi nakon tolikih pokoljenja i nakon tolikih tisuća godina više nismo u direktnoj vezi s Bogom, ali jesmo.

-Želite li reći da je Bog na neki način i dalje u nama i da djelić njega živi u našim srcima?

-Još uvijek praviš razlike, još uvijek ne uviđaš da su one samo prividne.

-Kako, ne razumijem.

-Boga shvaćaš kao osobu, ali probaj ga sagledati na malo drugačiji način. Probaj ga shvatiti kao cjelokupnost života, kao cjelokupnost prostora i vremena. Izvor i cilj, uzrok i posljedica, tvorac i djelo, početak i kraj jedno su.

-Još uvijek mi nije jasno.

-Možda će ti biti lakše to shvatiti ako krenemo od nekog početka, i to od onoga što si ti ranije spomenuo, da je Bog bio početak i uzrok svega. No u svemu što postoji sada ujedno se nalazi i element svog izvora i uzroka. Napraviš li stol od drveta, taj stol se oblikom razlikuje od drveta koje si posjekao, a ono se razlikuje od sjemena iz kojeg je izraslo. Tom si drvetu odrezao grane, napravio si od njega daske i letve, pa ipak taj stol i dalje ostaje drvo. Iako je drugog oblika, iste je građe.

Nakon toga uzme malo gline sa tla uz vodu, stade je gnječiti prstima i modelirati jednu figuricu. Radio je to vrlo vješto. Prsti su mu bili vrlo gipki i uskoro je figurica počela dobivati svoj prepoznatljivi oblik. Napravio je mali kipić sa ljudskim tijelom i glavom slona, što sam odmah prepoznao kao boga Ganešu, onoga čije se ime priziva u situacijama kada treba hitno riješiti neki problem. Ovaj kipić zaista je imao neobičan oblik, imao je slonovsku glavu, sa surlom i velikim slonovskim ušima, i čudio sam se kako je samo uspio tako vješto izraditi taj kipić, koji tako vjerno prikazuje Ganešu.

-Pogledaj sad, -reče mi jogi. -Uzmeš li glinu iz zemlje i napraviš li od gline figuricu, ona i dalje ostaje glina, iako si joj dao drugačiji oblik. Suština tog predmeta je materijal od kojega je napravljen.

-Ovo mogu shvatiti.

-Ako to preneseš u jednu drugu dimenziju i ako Boga smatraš početkom i uzrokom svega, jer je iz njega nastao čitav svemir i cjelokupni život, tada možeš uvidjeti i to da je sve ono što sada postoji na ovom svijetu, sve što živi i kreće se na njemu, kao i ono što prividno ne živi, zadržalo u sebi svoju prvobitnu suštinu. Iako su prošle milijarde godina od nastanka svemira i puno se toga promijenilo od njegovih početaka, ono što je bilo u početku isto je ono što postoji i danas, samo u drugom obliku. Suština svega onoga što je nekad postojalo istovjetna je suštini onoga što postoji danas. Sjeti se sjemena i drveta. Sjeme je u sebi već sadržavalo sve odlike odraslog drveta.

-Suština se možda nije promijenila, ali kako se u ovo uklapa Bog?

-Kao što sam rekao, sve u sebi sadržava suštinu svog izvora. Ako su ovaj svijet, a i svi drugi,

kreacija Tvorca, i ako su nastali iz njega, tada je on i sada, u ovom trenutku u njima. Sve je nastalo iz njega, i sve i dalje ostaje u njemu, jer On je sve što postoji, sjeti se. A tako On i dalje živi u svemu što je stvorio.

-Ako je On i dalje u svemu što je stvorio i ako se zadržao u svim bićima, je li On tada istovjetan sa nama?

-Istovjetan je i s nama i sa svime što postoji, -rekao je. -Pokušati ću ti to objasniti na primjeru koji ti je možda bliskiji. Kod vas se spominju Otac, Sin i sveti Duh, tri božanske osobe u jednoj. Na prvi su pogled različite, a ipak su iste i čine jednu cjelinu.

-To je ono što zbunjuje svakoga, kako sam čuo.

-Da, jer ako Oca i Sina shvatiš kao osobe u doslovnom smislu riječi, misleći da Bog ima ljudski lik i ljudske osobine, i ako Oca i Sina u tom trojstvu poistovjetiš s ocem i sinom u ljudskom svijetu, tada je neshvatljivo kako oni mogu biti identični, kad se roditelji razlikuju od svoje djece.

-Ali kako onda mogu biti isti? -upitah, ne shvaćajući.

-Mogu, ako sve ovo shvatiš na drugačiji način. Shvatiš li Boga kao sveobuhvatnost svega onoga što je ikada postojalo i što će postojati, a ne kao osobu kojoj pripisuješ ljudske osobine, tada ovo trojstvo možeš promotriti iz drugačijeg ugla. U tom slučaju imaš onoga koji stvara, Vrhovnog Kreatora, kao jednu od te tri osobe, i Sina ili kreaciju, odnosno sve što je On stvorio. Na kraju tu je i Sveti duh, duh koji prožima svemir, odnosno životna sila koja ispunjava svaki kutak svemira i sve što postoji povezuje u jednu jedinstvenu cjelinu.

-Ako je i prvo i drugo i treće On, tada je... -pogledah ga zbunjeno.

-Tada je svo to troje ustvari jedno te isto, jer razlike među njima nema. Bog je onaj koji je stvarao, Bog je u svemu što je stvorio i u sve što postoji udahnuo je svoj dah života, a taj dah njegova je životna energija koja prožima Svemir i pokreće sve što postoji. Razlika tada prestaje postojati, jer ova tri različita pojma samo su tri različite manifestacije jednog te istog, apsolutnog i sveprisutnog Božanskog bića. Možeš li ovo sebi predočiti? -upita me na kraju.

-Pokušat ću. Mislim da nisam daleko od toga.

8.

Dok sam tako razmišljao, svakakve su mi misli počele padati na pamet. Što ako se ne uspijem izvući odavde? Ali samo što sam pomislio na to, kroz tu se tamu počela pomaljati mliječno bijela svijetlost, no ta svijetlost nije bila zarobljena unutar podzemne dvorane u unutrašnjosti planine. Dvorane više nije bilo, a ova svijetlost, ne znam odakle je mogla doći. Bio sam na poprištu neke sasvim druge scene, a ova svijetlost bila je nešto poput zore života koji se tek rađa. Stajao sam na pozornici događaja koji su se odvijali van prostora, možda u meni samom. Možda sam potpuno potonuo u unutrašnji svijet i bio svjedokom rađanja svojih vlastitih predodžbi, koje su se otjelotvorile i oživjele.

-Što se to događa? -uzviknuo sam preplašeno.

Blijeda svijetlost sad se još više prigušila i počela se prelijevati u drugačiju nijansu. Postala je plava poput neba u trenutku kad je sunce već zašlo, ali noć još nije posve zaživjela, u trenutku koji lebdi između dana i noći i uzima i od jednog i od drugog, pretvarajući ih u predivnu mješavinu boja koje prekrivaju svijet koji tone u san. Gledao sam sve ovo ne vjerujući svojim očima.

Do ušiju mi je tada dopro zvuk sličan onom koji stvara netko tko diše duboko i jednolično, kao u toku sna. Pogledao sam bolje, i iz plave sumaglice počeo je izranjati jedan lik. Bio je to lik djeteta koje mirno leži u svom krevetu i spava, s izrazom blaženog mira na svom licu. Oko

njega, okružujući ga i izranjajući iz njega samog, lebdjeli su otjelotvoreni prizori iz njegovih snova. Na ovoj nestvarnoj pozornici satkanoj od niti duše smjenjivali su se bajkoviti predjeli i odbljesci nestvarnih zbivanja u svjetovima mašte. Rađali su se tu prizori koji nadmašuju iskustva koja je dijete moglo steći u svijetu budnosti i pretočiti ih u vlastite slike i predstave.

Bio je ovo čitav svemir nebeskih boja, neobičnih likova i bajkovitih priča, u kojima su se miješali odjeci prošlih događaja iz povijesti čovječanstva i sjećanja na nekad doživljena vlastita iskustva iz prošlih života, sa događajima koji su se odvijali u drugačijim svjetovima, u kojima obitavaju mitska bića i božanstva iz duhovnog naslijeđa čovječanstva.

Prizori iz snova kojima je usnuli bio okružen nisu izgledali kao da nastaju u njemu samom. Nisu ti snovi bili njegova tvorevina, već se njegov duh činio uključenim u okolna zbivanja, koja su imala svoj vlastiti tok. Taj svijet bio je nepregledan, ali nije to bio njegov osobni svijet. U njega su bile uključene i duše drugih snivača. Svaka od njih bila je prisutna u ulozi sudionika i putnika kroz svjetove s one strane stvarnosti i ovozemaljskih oblika, kroz svjetove u kojima vladaju drugačije vremensko prostorne zakonitosti. Ovi svjetovi bili su jedan golemi svemir. Bio je to životni prostor cijelog čovječanstva i svih bića koja su uključena u postojanje. Svi su oni bili dio ovog svijeta, pripadali mu i sudjelovali u njegovom stvaranju.

Bio sam i ja svjedokom ovih snovitih zbivanja, i sam uključen u taj bajkoviti svijet čudesnih odbljescaka.

-Mora da sanjam, -rekoh sebi. -Ovo ne može biti stvarno.

A zatim sam obratio pozornost na lice usnulog djeteta, nešto me njemu privuklo. Crte tog lica, da, počeo sam ih prepoznavati. Bio je to meni nekad dobro znani lik, onaj koji se odavno zagubio u izmaglici prošlosti. Stajao sam ovdje gledajući onoga koga još nisu počele pohoditi noćne more ni ugnjetavati zlodusi života. Bio je u dobi u kojoj je još mogao imati taj opušteni, sretni izraz lica nekoga tko ne sluti s čim se još treba suočiti u budućnosti.

-Ne, ovo ne može biti. Što se to događa sa mnom? Imam li priviđenja? -počeo sam uzbuđeno razmišljati.

Zatim sam ponovo pogledao prema djetetovom licu. Gledao sam u dijete kojem će djetinjstvo vrlo skoro biti pretvoreno u poprište okrutnog sukoba, to djetinjstvo koje će biti zgaženo i iščupano iz njega, a on sam će biti bačen u jedan drugi svijet, kojem ne pripada i koji će ga vječito smatrati strancem.

Gledao sam u dobro poznato lice. Gledao sam u sebe, u onoga tko je bio tek u ranom proljeću svog života. Bio sam to ja prije toliko godina. Prvi put sam vidio nekadašnjeg sebe očima odrasla čovjeka, prvi put se moje sadašnje ja suočilo s onim davnim, iz prošlosti. Bio je ovo susret s izgubljenim djelićem mog života.

-Kako? Što se događa? -uzviknuo sam zaprepašteno, a glas mi je još odzvanjao neko vrijeme, pa je sasvim utihnuo. -Kako sam se ovdje našao? -Zatim ponovo pogledah u nekadašnjeg sebe i pokušah mu doviknuti; -Probudi se, -ali moj glas nije dopirao do njega.

Nije mi bilo jasno kako sam uopće dospio ovamo i što je sad ovo što se ukazuje preda mnom.

-Jesam li sišao s uma? -upitah se.

Krenuh tada ka njemu i pokušah ga dotaknuti, ali ni to nisam uspio. Kao da smo postojali istovremeno na dvije sasvim različite razine postojanja. Kao da sam bio prisutan u njegovom svijetu poput duha. Ili on u mome, tko zna?

Gledao sam izraz na svom nekadašnjem licu, kako je samo opušteno bilo, kako je zračilo mirom i spokojem bezbrižnosti. Pri pogledu na njega ispunila me mješavina brige i ljubavi prema onome koga bih volio zaštititi od udaraca sudbine, a bio sam u tome potpuno nemoćan. Bio sam tek puki promatrač koji ne može utjecati na daljnji razvoj događaja u njegovom životu.

Nisam ih mogao izmijeniti, nisam mogao krenuti drugim putem doli onim kojim sam već prošao.

Usnulo dijete sad se okrenulo na drugu stranu, promeškolo se pa se nanovo okrenulo. Do njega su počeli dopirati zvukovi iz drugog svijeta, iz svijeta budnosti, i on se počeo buditi. San je polako nestajao iz njegovih očiju i njegov je duh kliznuo iz jednog svijeta u drugi.

Nije taj drugi svijet bio bitno različit za njega. U njegovim očima i on je bio pun tajni, snova i maštarija, beskrajno uzbudljiv i ispunjen izazovima, pun stvari koje se trebaju otkriti i dalekih krajeva svijeta koji se trebaju oploviti i istražiti. Još su ga čekala daleka prostranstva i bitke sa strašnim gusarima, otkrivanje podvodnih svjetova u kojima žive morske sirene, odlazak u zemlje nastanjene vilenjacima i viteške borbe za ruku prelijepe princeze.

U ovom svijetu još je za ostvarenje svojih snova imao na raspolaganju čitavu vječnost. Dani su mu prolazili u igri, a do ušiju mu je dopirao majčin glas pun ljubavi i topline. Bilo je ovo kraljevstvo spokoja i sigurnosti. Činilo se da je jako poput najjače tvrđave i sigurno poput najutvrđenijeg grada, no bila je to kula od stakla, tako krhkog da ga je mogao razbiti najlakši dašak vjetra.

-Kad bi samo znao što te čeka, ne bi bio tako miran, -rekoh, više sebi nego njemu, znajući da me ne čuje. -Eh, da sam onda to mogao naslutiti, tko zna kako bi se stvari razvijale. Da ti bar mogu reći što da ne radiš, kome da ne vjeruješ i koga da izbjegavaš u životu. Ali ti me ne čuješ, zar ne? Uzalud je. Što je bilo... Uzalud, da, -rekoh spustivši glavu. Malo kasnije nastavih ga promatrati.

-Eh, da. Tada još nisi znao što te čeka. Nisi to mogao ni naslutiti. Kako ćeš se samo iznenaditi za koju godinu, kad ti se tlo počne izmicati pod nogama i kad se počneš gušiti u svom očaju. Prokleti život, prokleta sudbina. Zašto se sve to moralo desiti? -zavapio sam. No sve je bilo uzalud.

Nastavih ga tada promatrati i gledati što se događa sa njim. U svijet njegovog djetinjstva nakon nekog vremena počeli su ulaziti nezvani i neželjeni gosti. Počeli su u njega pristizati tuga, usamljenost i osjećaj izdvojenosti. Stigli su iz svijeta koji ga je okruživao s onima koji su postupali prema njemu kao prema nekome tko ne pripada ovamo i trudili se da mu bude što neugodnije. Osjećaji koji su skupa s ovim uljezima pristizali u njegov dotad bezbrižan život rasli su i pritiskali iznutra. Pritiskali su krhke staklene zidove njegova svijeta, i zidovi od stakla popucali su i razbili se u krhotine.

Nije više bilo nikakve barijere između njega i vanjskog svijeta, nikakvoga utočišta koje bi mu pružilo sigurnost, i on se našao izložen surovim vjetrovima života. Otresao je sa sebe paučinu svog bajkovitog svijeta, iskoračio iz razdoblja djetinjstva i zakoračio u hladan i negostoljubiv svijet odrastanja. Zakoračio je u život.

Želio je tada naći mjesto u tom svijetu, ali ga nije nalazio. Prebolna je bila promjena. Prerano je došao oproštaj s djetinjstvom i pretežak je bio susret s hladnim srcima onih koji su bili puni zlobe.

Gledao sam njegovu promjenu, promatrao preobrazbu njegova lika, osjetio buru osjećaja u njemu i njegovu potrebu da pronađe zaklon i izgradi zid oko sebe. Bio bi to zid koji bi ga zaštitio i odvojio od onih koji su ga smatrali uljezom u svom životu, a sami su bili uljezi. Došli su kad ih nitko nije zvao i nisu donijeli ništa dobrog, samo zlog. I bježao je od njih, bježao u zaklon svoje osame. No nije ni ondje bio van njihova domašaja. Zid koji je podigao oko sebe propuštao je i dalje unutra otrovne strijele tuđe zlobe, ali nije puštao van sebe ništa. Zarobio je samog sebe unutar tog zida, i on ga je počeo gušiti i gnječiti njegovu dušu, koja se počela puniti gorčinom i očajem, vezana vlastitim okovima.

Vidio sam i sada otjelotvorene osjećaje iz njegove nutrine i dijelove njegova vlastita bića kako

lebde oko njega. Bile su to utvare koje su ga proganjale i bacale u još veći očaj. Oko njega su lebđeli njegovi vlastiti fantomi, a on je bježao od njih, ali nije imao kamo.

-Zbog čega se sve ovo događa? Zbog čega da živim? Kuda da idem? Hoće li sutra biti imalo bolje? -to su bila pitanja koja su odzvanjala u njegovoj glavi u tom razdoblju njegovog života, i nosila su sa sobom silnu bol. -Kad bi se bar pojavio netko da malo ublaži moju samoću i tugu, -govorio si je tada. Ali nitko, baš nitko nije dolazio. A onda je sebi u jednom trenutku rekao; -Ovo mora prestati po svaku cijenu. Ovo mora prestati. Ovako više ne mogu živjeti. Vrijeme je da se to prekine. -I došao je do sudbonosne odluke, koja je bila prekretnica njegovog života.

Vanjski svijet za njega je postajao sve dalji. Nije mogao natrag u njega i krenuo je tada prema unutra i zaronio u svoj unutrašnji svijet. Plovio je neistraženim područjima svoje duše, počeo otkrivati jedan novi svijet i pronašao u njemu fantastičan sklad i obilje ljepote.

Njegov svijet sad više nije bio tijesan. Rastao je i širio se, postajao sve ljepši i bogatiji, i ono što je u njemu raslo sad je počelo iznutra pritiskati ranije stvorene zidove. Počeo je sada zračiti drugačije osjećaje iz sebe. Počeo je upoznavati ljepotu i ljubav, počeo pronalaziti znanje i razumijevanje, i sada je zračio iz sebe toplinom.

I ponovo je otresao sa sebe paučinu svog starog bića i svog samotnog svijeta. Nadrastao je svoj strah od života i svoj osjećaj odvojenosti od svijeta. Polako se oko njega topila zavjesa neizvjesnosti, iščezavao je zastor osame, nestajala je koprena mraka koja ga je tako dugo obavijala, i on je sada gledao sebe i svijet drugačijim očima. Nije više bježao od onih dijelova svog života koje je ranije toliko želio zaboraviti, nije više vidio neprijatelje u njima. Nisu oni više bili nešto prijeteće, što teži tome da mu razori život. Prigrlio ih je kao dragocjene suputnike i vjerne prijatelje. Više nije bilo barijere između njega i svijeta, i više nije bilo unutarnjeg i vanjskog svijeta.

Oko njega su sad blistale zvijezde, oko njega je bio beskraj, a on sam bio je utopljen u njega, bio je dio njega, iz njega rođen i s njim vezan. Nije više bio sam. Pripadao je cijelom svijetu, a njegov svijet nije više bio skučen. Bio je beskrajan, a njegov dom je bio svugdje, dokle dopire pogled, i dalje, dokle dopire misao, i još dalje, dokle dopire želja, i još puno dalje, dokle dopiru slutnja i san.

Njegov dom bio je još i širi, još veći. Dopirao je iza ruba horizonta do nebeskih visina i zvjezdanih daljina, do svjetova s druge strane postojanja. Znao je sada da kuda god otišao i gdje god se jednom zatekao, više tamo neće biti stranac, jer njegov je dom bio svugdje.

Čitav mi je život proletio pred očima. Bio sam njegovim svjedokom gledajući ga svojim sadašnjim očima, i u ovoj predstavi koja se odigravala preda mnom vidio sam puno više nego što sam mogao vidjeti nekadašnjim očima onoga koji odrasta i koji se mijenja. Vidio sam sad puno šire i sveobuhvatnije tu divnu međuigru vanjskog i unutarnjeg svijeta, tog života koji se pretače u tijelo i dušu moga nekadašnjeg Ja i oblikuje ga. Vidio sam odnose svog vlastitog bića i svog vlastitog Ja sa okolnim svijetom i svoju uključenost u tokove života i u kozmički, vječni zakon. Ta je uključenost ispočetka bila zatamnjena velovima moje predstave o vlastitom jastvu, no ta je zavjesa konačno spala.

Gledao sam međuigru stvarnosti i mašte u sebi i upliv odblijesaka svjetova sna i svijeta budnosti u mene. Vidio sam utjecanje dojmova iz okolnog svijeta u sebe, dojmova koji su me lomili, obeshrabrivali i ispunjavali jezom i neizvjesnošću, a zatim su, dovodeći me do ponora mog vlastitog bića, razbili tvrdu ljusku mojih čvrsto ukorijenjenih shvaćanja i skinuli veo s mojih očiju.

Mogao sam sada doista shvatiti da je svaki dio mog životnog puta bio neophodan i neizbježan. Mogao sam sad vidjeti koliko su dragocjeni bili svi oni tjeskobni osjećaji i bolni događaji koji su ispunjavali moj život. Nije im bio cilj da me slome, bili su oni dijelovi promjene koja se odigravala u meni. Nisu pustošili moju dušu već su je činili bogatijom, obilno me darivajući. Nisu sužavali i ograničavali moj svijet, već su ga uvećavali. Nisu izmicali tlo pod mojim nogama, već su me ispunjavali osjećajem duboke pripadnosti ovom svijetu i životu. Punili su me osjećajem sudbinske pripadnosti čovječanstvu i osjećajem da sam sa svim bićima povezan sponama ljubavi, one iste ljubavi koja je oduvijek tu, i koja ponekad uzima neugodna obličja i vodi neočekivanim smjerovima, prateći nas putovima sudbine, ali je to uvijek ljubav. To je uvijek ljubav čista u svojoj blistavosti i neiskvarenosti, ona koja nas vodi od početka do kraja našeg puta, strpljiva u iščekivanju da je konačno prepoznamo kao ljubav vječnosti i kao ljubav božanskog srca prema nama, koji smo i sami dijelovi tog božanskog bića.

Bio sam svjedokom toga kako se živi i u snu i na javi i kako se gubi granica između to dvoje, i čini se da java postaje dio sna, a san dio jave. I vidio sam jasno kako su i java i san dio jedne te iste ličnosti, slike i refleksije jedne te iste duše, i vidio sam kako se naizgled različiti svjetovi u meni stapaju u jedan.

Na ovoj sceni kojoj sam svjedočio tada se ponovo pojavilo dijete koje spava u okrilju svoga djetinjstva, a zatim je njegov lik počeo blijedjeti i nestajati.

-Sanjam li zaista sve ovo? -upitah se, a misli su mi odzvanjale u glavi i vraćale mi se kao da sam ih izgovorio naglas ili kao da ih izgovara netko drugi.

Pokušah ponovo dotaknuti rukom nešto od onoga što sam mogao vidjeti oko sebe, ali i ovaj puta bezuspješno.

-Kako da se vratim u svoj svijet? I dokle će ovo trajati?

U meni je počela narastati tjeskoba. Nisam više znao što da mislim.

U tom trenutku iz sumaglice koja me okruživala počeli su se rađati prizori koji su se odvijali u pradavnoj prošlosti. Vidio sam odblijeske jednog pradavnog svijeta, valove drevnih oceana koji oplahuju obale drevnog kontinenta i šume koje su prekrivale kopno, i čuo sam zvukove koji su izlazili iz grla bića koja su nekad nastanjivala ovaj svijet.

Bila je ovo zora postojanja. Prolazili su eoni, proljetale tisuće i tisuće godina. Lice se svijeta mijenjalo, čas je bilo prekriveno ledenim pokrivačem, čas narastajućim vodenim valovima. Drevno kopno počelo se cijepati, nastajali su kontinenti. Nekadašnja su bića nestajala i pojavljivala se nova. Život je bujao u svom obilju. Drevni dinosauri došli su i otišli, pojavile su se prve ptice i prvi sisari, more je bilo puno opasnih grabljivaca i odvijala se neprekidna borba za životni prostor i za opstanak.

U međuvremenu se pojavio čovjek, pojavio se novi grabljivac. Počeo je loviti, hraniti se mesom životinja i odijevati se njihovim krznom. Postajao je sve jači i sve brojniji taj grabljivac. Počeo je uzgajati biljke i ukrotio je životinje, počeo je graditi drevne gradove i kule, obožavati bogove i osvajati Zemlju.

Počeo se dijeliti, okretati se svoj protiv svoga. Bio sam svjedokom stoljeća ratova protkanih kratkotrajnim razdobljima mira. Stoljeća su prolazila, a ljudi su se voljeli i mrzili, rušili su i gradili, rađali se i umirali.

Ispisivala su se poglavlja ljudske povijesti. Svijet se mijenjao, bivao razorenim i ponovo se izgrađivao. Isprva je bio ravan, a zatim postao okrugao, isprva se Sunce okretalo oko njega a zatim se on okretao oko Sunca. Nekad je bio beskrajno velik, a zatim postao malen, gotovo pretijesan. Čovjek se odvojio od Zemlje i zakoračio u svemir.

Život je za njega nekad bio tajna i svetinja, a kasnije mu više ništa nije bilo sveto. Gledao sam čovjeka kako se pojavljuje u divljem i tajanstvenom svijetu i kroči kroz epohe, gledao sam ga kako mijenja obličja, uzima nova i odbacuje stara. Stvorio je vrijeme iz beskonačnosti i ograničen svijet iz beskraj. Gledao sam kako pati, strahuje i kako se nada, vidio sam kako se povija pod teretom života i predaje svoj život, umire i nanovo se rađa.

Vidio sam kako hoda kroz život i kako korača dolinom smrti, on koji je bio lutalica, prosjak i ubojica, on koji je bio sanjar, pjesnik i zvjezdoznalac, on koji je bio trgovac, putnik i vladar, on koji je bio mučenik, patnik i stranac. Bio je i dijete i starac. Gledao sam kako kroči kroz život i mijenja lica, taj drevni putnik, kako otresa sa sebe paučinu prošlosti, i vidio sam kako se opet mijenja. Uzeo je oblik djeteta koje spava, a to dijete bio sam ja.

Djetetov se tjelesni oblik tada pretočio u drugi lik, pretvorio se u pticu sjajnih krila, i ta se ptica raširenih krila vinula u visine. Vinula se u nebesa nadletjevši oblake, prošla kroz plavu zavjesu zemljine kugle i poletjela u tamu u kojoj su blistale zvijezde. Ptica je lebdjela među zvijezdama, još jednom posljednji put zamahnula krilima i počela je blijedjeti.

Tada se u toj nebeskoj tami nešto počelo kretati. Postao sam sad svjedokom buđenja sile, gibanja noći i komešanja uskovitlane energije koja prosijava kroz polutamu svjetova. Bio sam svjedokom nizanja slika i likova iz života i likova iz mašte i pretvaranja svih tih oblika u čudesnu sliku božanstva s mnogo lica i mnogo ruku, koje čas pleše čas miruje, strašno u svojoj veličanstvenosti, dok iz njega izranjaju slike umiranja i rađanja i slike mora boja u svim njihovim nijansama. Vidio sam ga kako blista, nadilazeći bol nad smrću i strah od ponovnog kročenja nesigurnim putovima života. Blistalo je praiskonskom ljepotom, tako moćnom, izvornom i sjajnom, blistalo je ljepotom lišenom tuge i svakog oblika patnje, isijavajući vječnost radosno i smireno.

Gledao sam sve ovo očaran i gotovo bez daha.

Tko me je to uveo u ovaj svijet čudesnih odbljesaka, gdje se stvarnost prelijeva u snove, gdje ljepota vlada svakim kutkom ovog svijeta čarolija? Tko me je to uveo u ovaj svijet tajanstvenih božanstava koja su odraz moje duše i utjelovljene slike neizmjenjnih prostranstava moga vlastitoga bića?

Pošaljite autoru svoje mišljenje o djelu: zabumar@net.hr

Knjigu možete kupiti kod:

[Matica hrvatska, ogranak Osijek](#)

Strossmayerova 1

HR-31000 Osijek